

Zsubori Ervin

Karácsony

most mikor egy percre meleg fénybe
omlik körülötted a világ
s zöldszínű szemekben látod
arcod mosolyát
nevetve lerázod hajadról a szürkéség
ismétlődő lélegzetét
a dühítő szorongásokat s a gondokat
zilálva szét
a szeretetet mint tollpíhékát átveszed
megköszönve szépen
s újra kisgyermek vagy a gyertyák
kenyérformájú tűzében
és lelkedben úgy érzed ott az
egész messzeség —
szeretnéd-e érezni ekkor
kezem hangtalan melegét?

Az ifjúsági parlament nyomán

Jó hír: a parlamenten kívüli ígéretnek megfelelően a Studium Generale diákszervezet szobát kapott a Veres Pálné utcai épületben.

A rektorhelyettes és a KISZ-bizottság megegyezésre jutott az ifjúsági parlament határozatainak pontos szövegezéséről, a végleges változatot elfogadta az újonnan alakított ifjúsági bizottság hallgatói székfoglalóján.

Nagyobb a vita a köznevelődési struktúra megváltozta-

tása körül. Végül a parlament által javasolt megújított helyi köznevelődési szabályzatot lényegében elfogadta az állami vezetés; az egyetemi köznevelődési bizottságban azonban a kulturális csoportok 15-17 delegáltján kívül az állami- és pártvezetés 5 képviselőjének részvételéhez is ragaszkodik. Az új évet mindenképpen a gyökeresen átszervezett új struktúrával kezdjük: a feladatot az, hogy éljünk előnyeivel.

„Elismerésem minden táncosnak”

Hm!? Eredeti feladatomban az lett volna, hogy cikket írjak arról, milyen volt a gólyabál. Kicsit bővítettem rajta, s nem csupán saját véleményemet írom le. Az az igazság, hogy így könnyebb.

Jó hangulatban indultam el barátnőimmel, barátaimmal. Az kevés, hogy „jó”. Több volt!

Azt hittem, semmi és senki nem állíthat meg, emlékeztessen (szép emlék lesz. „Jöttem, láttam, és nem győztem!”) Hogy miért? — Ezek nagyrészt szubjektív indokok, de indokok és egy pár talán többeket érdekel.

A kapunál kezdődött. Tudtam azt, hogy ez a gólyabál igazán nem a sajátunk, azt viszont nem hittem, hogy már a belépéskor éreztetik ezt velünk. Három „kordon”. Jó, rendben van, kerüljük el előrelátóan a bajokat! (Csak zárójelben: nem sikerült egészen.) Nem mondhatom azt, hogy udvarias volt a fogadtatás: „mi a baj öreg! Ha akarsz valamit, éjjelkor megtalálisz a Moszkva téren, ott lerendezzük!!!”

Egy kis megalázkodás, s a velünk együtt érkezett tömeg bejutott a „zártajtók” mögé. Akkor már nem volt igazi a hangulatomban, de... egyszer van az életben saját gólyabálom, nem hagyom elrontani! Szerencsém volt, klasszul láttam a nyitótáncot, Palotás és keringő. Sokan táncolták már, könnyű elrontani. Nagy remények... és nem csalódtam. Ez volt a negyedik gólyabál, amín részt vettem, s elfogultság nélkül állíthatom, hogy a legjobban eltalált és kivitelezett tánc a miénk volt. Elismerésem minden táncosnak.

Azán kis szünetet tartottam a programnézésben, mert a kezembe akadt egy újság: HarsonGólya. Hát... mit

mondjak? Nagyon tetszett! Kitűnően eltalált humor, kellő mennyiségű komolyság, s nem utolsósorban: találó észrevétel! (Lásd: kerékpár. Hát ami igaz, az igaz! Nehezen gördülünk), de remélem más lesz.) Az újság nálam elérte a célját, s meghozta a hangulatomban egy elvesztett részecskéjét. Tevelytem, kavargtam, igyekeztem mindenből látni egy meghatározott darabot. Tetszett az, hogy a rendezők minden embertípusra gondoltak. Beszélgetni vágyóakra, táncolóakra, szomorúakra és vidámakra, magányosokra és párosan érkezőkre. Szerintem aki meg akarta, az meg is találta a neki megfelelő programot. A legjobban a teaházat értékeltém. Tapasztalatom alapján ugyanis attól félttem, hogy nem lesz egy olyan hely, ahol az ember megbeszélheti a találkozót. Mert mégsem mehetünk tízes csoportokban mindenhol.

Egy idő után azonban kezdett elfajulni a dolog.

A lényeg az, hogy a rendezők nem szégyenkezhetnek! Sőt!

Beszélgettem felsőbb évesekkel, s két korosztály képviselői is azt mondták: „jobb volt, mint a miénk”. Igaz, ez csak két ember, de higgyük el, hogy így van.

Azán jött a meglepetés. Ev-folyamátársakat kérdeztem meg, milyen volt. „Nem tetszett!” „Unalmas volt!” „Leléptem hamar!” „Nem erre számítottam!” stb. stb. Az első negatív választ nem vettem komolyan.

En vagyok abnormális? Elég sok nevető, jól szórakozó embert láttam, s ez eleget mondott nekem. Nem volt az olyan rossz, csak lehet, hogy az állimok voltak túl rózsaszínűek. S ez a mi hibánk.

Nagy Agnes

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

KÖZGAZDÁSZ

A MARX-KAROLY KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM LAPJA

XXVI. ÉVFOLYAM, 20. SZÁM

ÁRA: 1,40 FORINT

1984. DECEMBER 20.

Az elmúlt 40 esztendő társadalmi fejlődése

Tudományos ülésszak az Akadémián

Egyetemünkkel közösen a Magyar Tudományos Akadémia, az MSZMP KB Párttörténeti, Társadalomtudományi Intézete, a Politikai Főiskola, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tudományos ülésszakot rendezett december 10—12. között az Akadémia dísztermében. Az ülésszak témája a felszabadulást követő 40 év társadalmi fejlődése volt.

Az első napon Szentágotthai János akadémikus, az MTA elnöke bevezetője után Benke Valéria, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja mondtotta el gondolatait az évforduló kapcsán, majd Berend T. Iván akadémikus, az MKKE tanszékvezető egyetemi tanára tartotta meg főreferátumát „Az elmúlt 4 évtized a magyar történelemben” címmel.

Az elmúlt négy évtized a magyar történelemben

Részletek Berend T. Iván előadásából

Az idő nemcsak egy ember, de egy nép életében is relatív. Négy évtized a történelem évezredes folyamatainak mérőföldjein mérve milliméteres táv. És mégis: négy évtized már történelmi korszak. Példák ezreivel igazolhatjuk, hogy nagy forradalmi átalakulások egy-egy sorsdöntő nap, kataraktikus év eredményeként születtek. Az új kibontakozásához és meggyökeresedéséhez azonban évtizedekre van szükség. A felszabadítástól számított négy évtized már hosszabb a Horthy-rendszer negyedszázadánál vagy Mátyás királynak — az Európához való felzárkózás csúcspontját jelentő — közel harmadévszázados uralmánál, s közel jár a modern Magyarország születéséhez, a dualizmus korának fél évszázadához.

Értékelhető-e a jelenkor a történelemben? Nem torzító túlságosan a kortárs értelmezése? Hány olvasata van az elmúlt 4 évtized történelmének? Az értékelés — viszonyítás. És viszonyíthatjuk az elmúlt 4 évtized jelenét az azt közvetlenül megelőző múltéhoz. Viszonyíthatunk az iparosodás hiányához, az elmaradott, alacsony hozamú mezőgazdasághoz, a munkahiányhoz, a városi szegénységhez és az alacsony iskolázottság villany nélküli falusi világához. Ami ehhez képest megváltozott, az elsősorban radikális, az valószínűleg ugrás, amely a történelem fordulalmas ünnepnapjai közé sorolja az elmúlt 40 évet.

De viszonyíthatjuk ezt a világgazdaság ugyanezen időszakában végbement fejlődéséhez is. Az új technikai ipari forradalom szédületes erejű áttöréséhez, a tőkék és a munkaerő kétharmadát-háromnegyedét magához szívó, valószínűleg szolgáltatási forradalmat előidéző, új infrastrukturális alapokat teremtő szerkezeti átcsoportosuláshoz. Ami a II. világháború utáni korszak világgazdaságában lejátszódott, azzal nehezen, részlegesen, sőt esetenként egyáltalán nem tudtuk lépést tartani. Ebben az összehasonlításban a 4 évtized teljesítménye jóval szerényebb.

De viszonyíthatunk vágyott célokhoz, ideálokhoz is. A föld-re húzó szegénységéből való kiemelkedés, az ember- anyagi

felszabadítása, az előrehaladás bázisát megteremtő iparosítás, a lakosság ugrásszerűen megnövekedett, és ennek nyomán új minőségi vonásokat tükröző fogyasztása valószínűleg történelmi fordulatra utal.

De vannak, akik más értékeket és ideálokat tartanak mércének. Úgy látják, hogy a 4 évtized előrehaladása, falusi átalakulása és fogyasztási ugrása pogány áldozati oltárnál túl sokat áldoztunk fel. A bekövetkezett változások lényeges elemeit hajlamosak úgy tekinteni, mint az anyagosság és fogyasztásorientáltság nem kívánt rászabadulását társadalmunkra, amely tradicionális értékeket pusztít.

Ha viszont ilyen sok a lehetséges viszonyítási pont, akkor vajon lehetséges-e egyáltalán jelenük elhelyezése a történelemben?

A történelem összetett egészerre sokféle szálból szövődő folyamatára helyezett, vagyis történelmi viszonyítás alapján lehet csak megkísérlni az objektív értékelést.

Magyarország nem tudott az ipari forradalom és a demokratikus társadalmi-politikai átalakulás útjára lépni a 19. században. A hagyományos agrárszektor növekedése mármár a régi szerkezeti keretek

szétfeszítését indította meg, elsősorban a mezőgazdasági termékek feldolgozásából továbbgyűrűző hatások nyomán megindult az iparosodás. Áttörésére azonban nem került sor. Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchia keretében, az agrár-ipari szerkezet küszöbég jutva, modernizálódó agrárszektor maradt, s ezt a szintet 1945-ig is éppen csak átlépte.

Ha ezekben, a XX. század közepéig kísértő folyamatokban gondolkodunk, akkor az elmúlt 4 évtized szervesen illeszkedik a megelőző évszázad történelmi sodrásába. Az importpótló iparosításra ugyanis már a háborús készülődés idején az alapanyagok és beruházási javak tömeges előállítására való berendezkedés, egyezővel a nehézipar előtérbe kerülése válik jellemzővé. A kontinuitások esetenként még olyan közvetlen formában is jelentkeztek, mint amit az első öt éves terv iparosítási programjának talán legjellegzetesebb projektuma, az eredetileg Mohácsra tervezett Dunai (Sztálin) Vasmű, Magyarország új kohászati bázisának esetében figyelhetünk meg. Ennek felépítésére ugyanis a magyar Minisztertanács, a mohácsi feketeszen és a Krivoj Rog-i

szövetet vasérc olcsó dunai szállításának lehetőségére építve, 1943 januárjában (!) hozott először döntést. A közvetlen folytonosságok, a gazdaságpolitika és az ösztönző módszerek esetében is sok vonatkozásban fennálltak. Magyarország hagyományosan kétféle piacon külkereskedett: ha lehetett, minél kisebb hányadban a kompetitív, nyílt világpiacra, s minél nagyobb mértékben a különböző eszközökkel védett, nem devizaelszámolású, kliring alapra helyezett, a világpiacon áráktól eltérő, annál kedvezőbb árákalkulációt biztosító regionális piacon. A magyar gazdaság világpiactól való elkülönítésének eszközrendszerét már kipróbálták, hiszen 1931-től ennek legfőbb mozzanataként kötött devizagazdálkodás érvényesült. Szubvencionálás és árszabályozás, inflációs finanszírozás, sőt 1938-tól állami tervgazdálkodás, (öt éves terv bevezetése), kötelező, úgynevezett Jurcek-féle beszolgáltatási rendszer a mezőgazdaságban — ezek már mind a gazdaságpolitika eszköztárába tartoztak 1945 előtt. Alkalmazásuk tehát nem az 50-es évek elejének vívmánya, leleménye volt.

(Folytatás a 2. oldalon.)

Téli tábor

A Rajk László Szakkollégium hagyományához híven az idén is megrendezi téli táborát. A tábor időpontja 1985. január 28.—február 2. A tábor helye egyelőre még nem fix, de várhatóan a Miskolc melletti Csanyik-völgy.

A táborba minden érdeklődőt várunk, különösen az elsősöket! Rájuk gondoltunk elsősorban, amikor az alábbi kurzuslistát összeállítottuk:

1. Hiány-kurzus (Kornai János A hiány című művének feldolgozása)
2. Commodore 64 — Basic programozási nyelvtanfolyam
3. Vállalat-gazdaságtan
4. Beszélgetések a politikai demokráciáról
5. Faluszociológia-kurzus

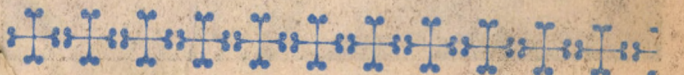
mertőt készítettünk, amelyen a jelentkezési lap is megtalálható.

Jelentkezési határidő: 1985. január 12.

A jelentkezési lapokat az egyetem épületében elhelyezett dobozokba dobhatjátok be. Az indulás pontos időpontjáról, a tábor pontos címéről levélben értesítünk benneteket!

Szakkollégium

Szerkesztőségünk ezzel a lapszámmal
búcsúzik az 1984-es évtől.
Minden kedves olvasónknak
kellemes ünnepeket és boldog új évet,
diaktársainknak
sikeres vizsgaidőszakot kívánunk.
Legközelebb
január 31-én jelentkezünk ismét.

Részletek Berend T. Iván előadásából

(Folytatás az 1. oldalról.)

Az elmúlt 4 évtizedben azonban nemcsak folytatódott az iparosítás, de — és ami minőségi ugrás a 100 éves, addig mindig csak fél sikereket felmutató folyamatban — végbe is ment a történelmi fordulat, az iparosítási áttörés. Az addig uralkodó mezőgazdasági szektor helyét átvette az ipar. Ez az átalakulás a hagyományos szerkezetek felforgatásával, a növekedés jelentős felgyorsításával, a felzárkózás Széchenyi óta vágyott — sürgetett tendenciáit bontakoztatta ki. A II. világháború óta eltelt évtizedekben több ország, különböző utakat járva harcolta ki az iparosítás áttörését. A KGST-országok Magyarországnál általában gyorsabb előretörése mellett Spanyolország vagy Görögország, Tajvan vagy Dél-Korea, s különösen Japán és Finnország hasonlóan vagy még jóval gyorsabban száguldoztak.

Az iparosítási folyamat történeti mérlegének megvonásánál el kell mondanunk azt is, hogy ez erőteljes menetelésünk extenzív útján, az iparosítás importpótló öncélúsága közepette zajlott, a régi gyengeségek leküzdésével együtt új lemaradások kezdődtek. Nem tudtuk lépést tartani a termelékenység és versenyképesség nemzetközileg különösen gyors növekedésével. Nem kanyarodtunk le időben az importpótló fejlesztés útjáról, és ez a korszerűtlen termelést, a gyártmány- és exportstruktúrákat konzerválta, nem teszi lehetővé a számunkra kedvezőtlennek vált cserearányok kedvezőre fordítását. Az infrastrukturális ágazatok nemzetközi fejlődéséhez képest egyre jobban lezakaradunk. Relatív hátrányunk tehát előretörésünk ellenére is számos területen nőtt.

Vajon akkor egyáltalán előbbre jutottunk-e? Vagy csak az iparosodottság magasabb szintjén termelődött újra lemaradásunk, közepes fejlettségünk állapota? Bizonyos értelemben igen. Európán belül változatlan közepes fejlettségünk, azonban mennyiségi szempontból tegnap még az átlagtól lényegesen lemaradó, gyenge közepes szint volt, ma az átlaghoz simuló közepes színvonal.

Amint a pusztán mennyiségi egybevetés is alkalmatlan azonban az átalakulás értékeléséhez, úgy önmagában a „tisztán” közgazdasági minőségi mutatókkal sem juthatunk el a folyamatok lényegéhez. Az iparosítási áttörés ugyanis a gazdasági fejlődés korábbi belső fékjeit is szétörte: megszűnt a korábban a lakosság negyedét, ötödét sújtó látens munkahiány és a szegénység-ből eredő és a szegénységet konzerváló alacsony felhalmozóképeség is. Az iparosítást a

mezőgazdaság „iparrá válása” kísérte. Az iparszerű mezőgazdasági termelési rendszerek nemcsak a munka jellegét változtatták meg, de ugrásszerűen megnövelték a hozamokat, a termelékenységet, s a 60-as évek közepétől a világ leggyorsabb agrárnövekedést elérő országai közé emelték Magyarországot, az egy főre jutó gabona és hústermelés tekintetében is az elsők közé sorakoztatták fel.

Az 50-es évek alapján bekövetkezett drámai visszaesés és ennek súlyos társadalmi politikai következményei nyomán 1956—1957 fordulójától vált a politika vezérmotivumává az a felismerés, hogy az iparosításnak az életszínvonal és fogyasztás növekedésével együtt kell járnia. Az elmúlt 4 évtizedben, de különösen annak második felében, végül is az egy keresőre jutó reálbér és fogyasztás a történelemben sohasem látott módon háromszorosára ugrott.

A belső piac kiszélesedése, gazdasági rendszerünk sajátos közegében azonban nem teremt valóságos húzóerőt. Több más tényező mellett például a konvertibilitás hiánya a belső és a nemzetközi piacokat élesen szétválasztja. Az elszigetelt belső piacra termelt áruk általában nem értékesíthetők a világpiacon verseny feltételei közepette. A nagyobb fogyasztás tehát végül is nem konjunktúraeremtő erő, hanem — némi túlzással — inkább fordítva, a gazdaság legérzékenyebb pontján, a külkereskedelmén keresztül feszültségeket és egyensúlyzavarokat, melyeket mindig a fogyasztás korlátozásával kell megszüntetni. A jövőben kulcskérdéssé válik, hogy fogyasztás és növekedés ne paradox módon egymás ellen ható tényező legyen gazdaságunkban, s hogy a fogyasztás végre a prosperitás hajtóerejévé váljon. Ez azonban ugyanúgy összefügg a reformfolyamat folytatásával, mint ahogy az eddig felsorakoztatott legfőbb teljesítményeink is elválaszthatatlanok voltak attól. Amennyire sokat lehet és kell is vitatni útkereső megoldásaink egyik vagy másik mellettségét vagy akár általános alkalmazhatóságát, annyira fontos hangsúlyozni lehetőségeink a reformfolyamat függvényeit.

Ezen a ponton azonban vissza kell térni a XVIII—XX. századi modern átalakulás gazdaságán túlmutató elemeihez. Magyarország a társadalmi-politikai fejlődés tekintetében is sajátos, felemás helyzetet foglalt el. Magyarország társadalmi-politikai rendszere is modernizálódott, de az új, importált polgári intézmény- és jogrendszer elerőtlenedett a volt nemesi társadalom továbbélő maradványainak és hagyományos feudális érték-

veinek, magartási mintáinak közegében. A parlamentarizmus intézményes keretei a társadalmi-politikai feltételek nyersebb közegében végül egypártrendszerre deformálódtak, ahol az ellenzék csak az uralkodó párt által számára kijelölt keretek között mozoghatott, s csak véletlen, alig előforduló kivételként sérthették meg ezt a játékszabályt.

Vajon hol és miben törhetett át a megkésett társadalmi-politikai folyamatok kontinuitását az átalakulás szocialista útja Magyarországon? Elementális igényként tört utat a valószínű, materiális tartalommal megtöltött egyenlőségszeme. Ezt eleinte aligha lehetett volna másként biztosítani, mint a

nem kiterjedt a kultúra demokratizálására is. Úgy szólván jelképesnek is tekinthető, hogy az elmúlt 4 évtized első évében jött létre a falusi 4—6 osztályos elemi, a városi „polgári iskola” és az elitképző gimnázium alsó tagozatának hierarchizált rendszerét felváltó 8 osztályos általános iskola. A felnővekvő új generáció több mint 90%-a szerzi meg az alapképzést. Ha körülnézünk a világban, azonban azt tapasztaljuk, hogy nagy oktatási eredményeink túlnyomó része tulajdonképpen csak a régi lemaradások behozására volt elegendő. Nem tette lehetővé, hogy lépést tartson a középfokú oktatás általánossá, illetve a felsőfokú képzés tömeges-

értés különbségeit is kifejező béreknek. A bármennyire is ellenőrzött — befolyásolt piaci viszonyok erőteljesebb érvényesítése is hordoz természetesen társadalmilag igazságtalan hatásokat. A munkától független társadalmi egyenlőtlenségek mérséklésére a követelményeknek megfelelő szociálpolitika hivatott, melynek az egyenlősítés helyett valódi esélyegyenlősítésre kell törekednie.

Az anyagi és kulturális javak elosztása területén az elmentmondások ellenére is jelentős fejlődés történt, ugyanakkor a politikai intézmények demokratizálása még rendkívül nyersen válaszoltott fel. A közvetlen népképviselet nem azonos a zömében a népből származó, új vezető és értelmiségi réteg kialakulásával, ez a kiszélesedő helyi önkormányzat, a demokrácia nagyobb lehetőségeit vázolja fel. Hazai gazdasági reformfolyamataink éppen ennek az útját egyengedik, amikor fokozatosan kialakítják az önigazgatás helyi formáit.

A közép- és kelet-európai országokban s azon belül Magyarországon a nemzetközi válás súlyos akadályoztatása, zavarai általánosan megfigyelhető. Jól ismert, hogy e térség úgyszólván minden népe az országai időről időre hódítók uralmá alá került és soknemzetiségű birodalmakba tagolódtak. Magyarországon a független nemzetállam megteremtésére tett évszázados erőfeszítések — a bukott szabadságharcok és sikeres kompromisszumok együttes hatása révén — legalább részlegesen realizálódtak. Az I. világháború után az önálló állami kereteket megteremtő megkészt „nemzeti forradalmak” végigsöpörtek a térségen. A régen várt alkalmat a világegés hozta meg, s a megoldásokat a rablőháborút követő rabló béke a térképet, átrajzoló nagyhatalmi érdekformálta. Az önálló állami kereteken belül szétvetett nemzeti integráció, a kevert nemzeti-összetétel gyakran és egyre erősödő mértékben kapcsolódott össze nacionalista lázadással, nemzeti gyűlölködéssel, jobboldali radikalizmussal.

A háború és a náci népiártasokkja után felülkerekedett demokratikus, szocialista erők és törekvések természetes nemzeti-összetétel és toleranciája, az új, tiszta lapot nyitó elszántól összefogó erőt már kezdtől fogva megosztották az újabb retorziók, a népvándorlás mértékű kitelepítések. A társadalmi-gazdasági átalakulás szocialista útján, melyhez az adott korban egyedül a Szovjetunió gyakorlata szolgáltatott modellt, a sztalini politika ismert torzulásai eleinte súlyos teherként jelentettek. De vajon e nagyon is létező, s

gyakran fájdalmat okozó buktatók jelentik-e a nemzetfejlődés központi problémáját napjainkban?

Ahogy a XVIII—XIX. századi tőkés átalakulás az addig kicsiny egységekre szabdaltnak területek integrálásával, a nemzeti keretek megszilárdítását követte, úgy vált — a technika és a termelőerők újabb forradalma, a munkamegosztás további fejlődése következtében — a világgazdaság és világpolitika mindent meghatározó jellemzőjévé már a XIX. század XX. század fordulójától a nagyobb nemzetkereteket meghaladó integráció igénye, századunk második felében pedig ennek nélkülözhetetlen szükségessége. Aligha beszélhetnénk a modern világgazdasági változásokhoz való igazodásról, ha Magyarország nem lépett volna az integrációs kapcsolatok útjára. Ennek kibontakozása azonban érthetően rendkívül teherterheléssel jár együtt. A történelemben először kerültek egyetlen szövetségi rendszerbe az évszázados fejlődésük során egymásra acsarkodó közép- és kelet-európai országok. E térség országai történelmükben először igyekeztek egymáshoz kapcsolni gazdaságaikat, s megvalósítani azok egyes területeken integrált fejlesztését.

E rendszer részeként, a kis országok szerény lehetőségei között erőfeszítéseket teszünk kelet és nyugat feszültségének enyhítésére is. Ezzel függ össze, hogy a magyar gazdaságpolitika 1977 óta tudatosan elutasítja az importpótló elzárkozást, s lassan a kelet—nyugati kooperációk folyamatai is megindultak. Annyi tehát elmondható, hogy az elmúlt 40 év a nemzetfejlődés és nemzetköziesedő integrációs folyamatok legáltalában nem szembeállítva jelentek meg, s az előrehaladás szerény eredményeit egy-egy egyes új folyamat kibontakozási jeleinek tekinthetjük.

Egyetemünk oktatói a tudományos ülésszak megnyitóján

megező szerény javak arányosabb újraelosztása révén. Az újraosztás során nemcsak a kizsákmányolás lehetőségét megalapozó magántulajdon kizsákmányolására került sor, de ez rendkívül radikális ússal valószínű meg, s úgyszólván teljesen elsöpörte a kis műhelyeket, boltokat, a kis magántulajdonban eltörölve az anyagi különbségeket, értelmiségi és munkás, szak- és segédmunkás, sőt még a jól és rosszul dolgozó ember között is.

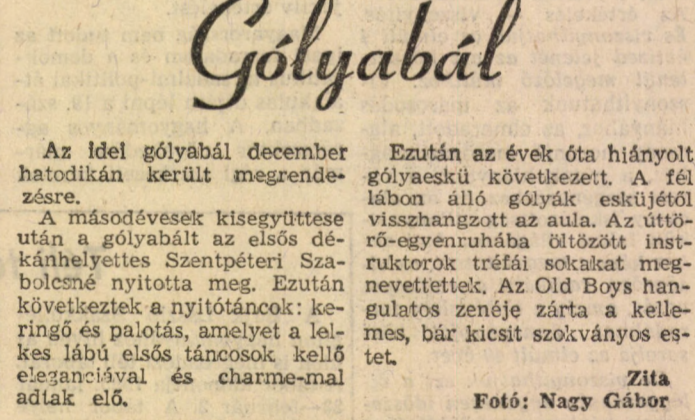
Az a folyamat leglátványosabbán talán a falu mindent elsöpörő átalakulásában követelhető nyomon. Két valószínű forradalom követte egymást: az első a föld 40 százalékán terpeszkedő nagybirtokot számolta fel, a második eredmény pedig az lett, hogy a szegény és szélsőségesen hiarehizált magyar falu a nehezen, kerülő utak végigjárása után kialakult, egyéni tragédiákkal kísért, de végül megtalált új magyar szövetkezeti modell keretében nemcsak tehetősebbé, de civilizáltabbá is vált.

A társadalmi egyenlősítés azonban nem korlátozódott az anyagi javak elosztására, ha-

se válásával, amely az iparosított országokban ezekben az évtizedekben lejátszódott.

A nivellálás az átalakulás első szakaszában gazdaságiilag és társadalmilag egyaránt szükséges volt, de részben visszajára is fordult. A munka szerinti elosztás elvének megszégyesése ugyanis itt kezdődött, hiszen a jó munkát, a kvalifikált munkát, a magas szintű szellemi tevékenységet leértékelve, nemcsak hamis értékrendet teremtett, de a modern gazdaságban világszerte felértékelődő társadalmi tevékenységi szférákat degradált, s ezzel alapvető fejlődési feltételeket veszélyeztet. Az egyenlősítés újratemtelte a harcot a javakért. Kiskapuk, melléköveté nyitnak: az egyenlőség elve előjogok és kivételek formájában szenvedett csorbát. Kedvezményeket, kivételeket elbánást, lakást pénzen korruptíóval is meg lehet vásárolni.

Az elvek tisztázása és a cselekvés egyaránt nélkülözhetetlen. A termékek és szolgáltatások (szociálpolitikai megfontolásokból beépített szubvencióitól megúszított) piaci árara van szükség, de ennek meg kell felelnie a valódi teljesítmények szerint differenciált, a felkészültség és hozzá-

Gólyabál

Az Idel gólyabál december hatodikán került megrendezésre. A másodévesek kisegylttése után a gólyabál az elsős dékánhelyettes Szentpéteri Szabolcsné nyitotta meg. Ezután következtek a nyitótáncok: keringő és palotás, amelyet a lelkes lábú elsős táncosok kellő eleganciával és charme-mal adtak elő.

Ezután az évek óta hiányolt gólyaeskü következett. A fél lábban álló gólyák esküjéről visszhangzott az aula. Az úttörő-egyenruhába öltözött instruktorok tréfái sokakat megnevettettek. Az Old Boys hangulatos zenéje zárta a kellemes, bár kicsit szokványos estét.

Zita
Fotó: Nagy Gábor

Rózsa Iván

Külvárosi éj

„Nálunk színészsuralom van” Versenyhelyzetet a színházak között

Venczel Sándor, a Fővárosi Operettszínház gazdasági igazgatója, 7 évvel ezelőtt fejezte be tanulmányait egyetemünkön.

— *Hogyan lesz egy közgazdászból színházi ember, vagy színházi emberből közgazdász?*

— Igazság szerint a színház sohasem érdekelt, ezzel szemben már középiskolás koromtól kezdve filmezni akartam: rendező vagy operatőr szerettem volna lenni, de akkoriban nem volt ilyen szak a Színház- és Filmművészeti Főiskolán.

Ugyanakkor pg-ből versenyt nyertem a szakközépben és így kézenfekvő volt, hogy hová felvételizzem. Ezt nem bántam meg, bár a tárgyak közül csak nagyon kevés érdekelt, főleg a pg, a filozófia és a marketing. Azért még háromszor megpróbálkoztam a felvétellel még akkor is, amikor már a kaposvári színház gazdasági igazgatója lettem, de nem sikerült bejutnom a Színház- és Filmművészeti Főiskolára.

A diplomamunkám elég rendhagyó volt, a címe „Sándor”, a kereskedelmi rejtvénytől a karikatúráig terjedt, és mindent a bútorgyári piacutatás ürügyén. Ezt is inkább filmként szerettem volna megcsinálni. Az egyetem után a Kézisai Bútorgyárba kerültem, de abban 2 év alatt sikerült annyira csalódnom (főleg a kifizetések személyi kapcsolatok rendszere miatt, és azért mert nem volt szükség a tudásomra), hogy amikor a kaposvári Csiky Gergely Színház pályázatot hirdetett, jelentkeztem, így lettem a kaposvári színház gazdasági vezetője.

— *A kaposvári társulat hírnevet szerzett az egész országban. Szerinted, miután belülről láttad ezt, milyen eszközökkel sikerült ezt elérni?*

— Úgy érzem, mint művészeti társulat a kaposvári a legjobb az országban, ami Babarcsy igazgatónak köszönhető, aki megszervezte a mai társulatot. A rendezők határozott koncepcióval rendelkeznek jellegzetes társadalomkritikai elképzelések vannak, és ennek meg tudják nyerni a társulatot is. Állandóan fenntartják a „küldetés tudatot”. A kritikusok szerint „zárt közönsége” van a színháznak, de ez másutt is előfordul, és a fiatalos, gátlástalan lendület, az „úgyis muszáj együtt lenni” tudata meghozta gyümölcsét.

Nincs olyanfajta erős hierarchia, mint Pesten, csak az számít, ki hajlandó mindent megtenni a színházért. Ennek kapcsán beszélnek a kaposvári jelenségéről.

— *Eddig inkább a művészeti oldalról volt szó, de valójában mi is egy gazdasági igazgató feladata?*

— Lényegében minden, ami nem művészi munka, és mégsem lehet soha egyenrangú fél a beosztás miatt. Szerintem, minél rosszabb egy színház, annál inkább benne van a gazdasági igazgató a vezetésben, és annál inkább alárendelheti a színházat a gazdasági szempontoknak. (Ebben is kivétel Kaposvár, ahol Babarcsy értett a gazdasági ügyekhez.)

Minden részletnek megvan a gazdasági vetülete (bérek, díszletek, stb.) és a gazdasági igazgató szava döntő jelentőségű: nemigen lehet megcáfolni, ha valamire azt mondja, hogy nincs rá pénz. Kaposvárott nyilván ezért voltak bele mindenbe — a próbák egyharmadán is ott voltam. Ott egyébként mindenki tisztában volt annyira a színház ügyeivel, hogy nehéz lett volna bárkit becsapni. Általában a gazdasági igazgató, ha akar, beleszólhat bármilyen színházi ügybe, a rendezők pedig általában jónéven veszik, ha tisztában van a művészi részletekkel is. Ha valahol az „össz-színházi szemlélet” uralkodik, még hisznek is neki. Szerintem nem a beosztás a lényeg, hanem a komplex látásmód; én valójában „színházi vezető” és nem gazdasági igazgató szeretnék lenni.

— *Milyennek látod a színházak gazdasági helyzetét általában?*

— Szerintem a színházak szabályozása alapvetően rossz, bár éppen 1983 decemberében történt némi előrelépés. Még mindig jellemző a „maradványérdekeltség” ami arra ösztönöz, hogy visszafogjuk a kiadásokat, csak hogy ez a művészi érték rovására mehet. 1983 óta a terv feletti bevétel 90 százaléka a színházal maradt, és ennek 60 százaléka fordítható jutalmak kifizetésére. A tervet azonban a tanács állítja össze, és így állandó a tervalku.

A másik probléma, hogy a helyi arakat 20 százalékkal lehet felemelni, a további emeléshez már tanácsai engedély szükséges. A tanácsnál valamilyen az ipari és mezőgazdasági osztály foglalkozik a kérdéssel a művészeti osztály helyett. Mi például 800 ezer forint büntetést fizettünk, mert tavaly elterjedt, hogy kijön az új helyi rendező és felemeltük az árakat.

— *Szerinted mi az oka a magyar színjátszás nem túl magas színvonalának, a terjedő művészi igénytelenségnek, az „ennek a közönségnek minden jó” szemléletnek?*

— Kevés a színház és kevés a színész is. A látszat nem ezt mutatja, de valójában körülbelül 100 ember az, aki mindenben szerepel, pedig lehetne 500 is. Ez természetesen összefügg a főiskola végzős osztályainak létszámával, de azt is jelenti, hogy ez a 25-30 színház nem elegendő. A színházak és a színészek is elkényelmesednek, betokosodnak, ha viszont kétszer-háromszor ennyi színház lenne, versenybontakozhatna ki. Nem elég például, hogy csak egyetlen kimondottan zenés színház van, az Operett. A zenés darabok iránt még mindig nagy a túlkéréslet — annak ellenére, hogy a József Attila, a Thália és a Rocksínház is „beseget”. Vidéken pedig végképp nincs versenyhelyzet. Az utóbbi időben csak két színház épült: Nyiregyházi és Zalaegerszegi, a nézőszám pedig egyre

nő. Nagy igény lenne a „hakknokra”, de csak akkor lehetne igazán jó hakknacsapatot csinálni, ha több színház lenne.

Szerintem a színházi struktúra is rossz, gazdasági szempontból a legkevésbé rentábilis a 400-1000 férőhelyes, jobb lenne, ha több 2-300 néző befogadó színház játszana. (Lengyelországban, Csehszlovákiában, Jugoszláviában egyébként rengeteg ilyen kis színház van.)

— *Valóban a rendezőcentrikusság a legfőbb problémája a magyar színjátszásnak?*

— Szerintem a színészhatalom a jellemző, és ez főleg azért baj, mert csak egy szűk réteget enged érvényesülni. Nem nagyon törődnek azzal, ha az előadások elromlanak, a színészeknek nincs konkurenciájuk. Egy jó színész mögött mindig 10 rossznak kellene állnia. A háború előtt rengeteg színész és színház volt, lehetett azt mondani a színésznek, hogy „rossz voltál”, és ha elment a színházról, hoztak helyette másikat. De ma nincs hova menni, és ez vezethet az elposványosodáshoz.

— *Akkor hát milyennek kellene lennie egy jó színházi szisztémának?*

— Az világos, hogy a 400-1000 fős színházak nem tudnának megélni állami támogatás nélkül. Ezek helyett részben kisebbeket kellene létrehozni (nagyjából a Játékszínke vagy a Katona Józsefnek megfelelő méretűeket) részben pedig nagyobbakat. 2000 fő felett már fedezné a bevétel a költségeket.

Azzal is elő lehetne segíteni az önfenntartást, ha a színházak mindenféle kiegészítő tevékenységet végeznenek. De erre nincs igazi ösztönzés: sok színész akkor is hakknizni fog, mert azzal jobban lehet keresni.

A mostani támogatási rendszert abszolút rossznak tartom, mert mi alapján döntenek el azt, hogy melyik színház mennyi pénzt kap, és miért? Mi a felületesi szervek logikája? Az, hogy kialakultak bizonyos arányok az utóbbi évtizedben és ehhez tartják magukat.

Ehelyett talán központosítani kellene a színházak támogatását és központi irányelvek alapján osztani el a pénzt. A mai arányok érthetetlenek, pedig 25 színházra igazán ki lehetne dolgozni egy egységes rendet. (Miert kap például Zalaegerszeg másfélszer annyit mint Kaposvár?)

A maradványérdekeltséget fel kellene váltani a vezetői érdekeltséggel, és a bevételek szabad felhasználásával. Ez, azt hiszem nem bontaná meg a bérvizonyokat. Jó lenne, ha előadásokként lehetne emelni vagy csökkenteni a helyi árakat, attól függően, hogy jól vagy rosszul megy-e a darab. A mai helyzetben a színházak állandóan pótkérelmeket nyújtanak be évad közben, hogy emelhessék a helyi árakat, úgy viszont minden vezetőnek érdeke lenne, hogy hozza a nézőszámot.

Székely Andrea-Náray Vilmos

Végre együttes munkára, közös elszánásra van szükség

(Stark Antal professzor általános rektorhelyettesként fő részese volt a hetvenes évek közepén, kedvezőtlen időszakban véghezvitt egyetemi reformoknak, amely megszűntette a szakágazati specializációt és kiszélesítette az alternáció rendszerét. Mái az átfogó képzéskorszerűsítés, a radikális egyetemi reform híveként ismerjük, ezért különösen szívből gratulálunk a közelmúltban kapott Munka Érdemrend arany fokozatához. A magas elismerés apropóján egyetemünk helyzetéről, rangjáról, teendőiről beszélgetünk vele, hiszen Stark professzor szívén viseli egyetemünk sorsát.)

— *Professzor úr, úgy érezzük — talán csak reméljük —, hogy a félresikerült oktatási törvénytervezet a korábbi megosztottsághoz képest mint ha valamennyire egységbe állította volna az egyetemünk színvonalát, rangját tenni kész erőket, oktatókat, hallgatókat. Lehetséges-e, hogy a felsőoktatás megújítását fel nem válláló, az egyetem önállóságát és tekintélyét csorbító oktatási kormányzat ha megkésve is, de ilyen közvetett módon ad lendületet egyetemi reformunkalatainknak?*

— Valóban, a törvénytervezet a „félresikerült” jelző igen találó. A belőle kicsendülő szellem azonban sajnos a reform ellenfeleit is megerősítheti. Sajnos igaz az is, hogy az utóbbi három-négy évben nem sokat tettünk a korszerűsítésért, vagy legalábbis nem állt össze az egyetemnek koncepciója erre. A törvénytervezet hatásától függetlenül most már igazán itt az ideje közös gondolkodni, továbbgondolkodni erről.

Az eddigi gondolkodásunkban összekeveredni látszott két dolog. Az egyik általában a képzési rendszer tartalmának, szerkezetének korszerűsítése, reformja; a másik pedig a közgazdaságtudomány eredményeivel, a közgazdasági gyakorlati való folyamatos lépéstartás, a folyamatos belső fejlesztés. Mindkettő elengedhetetlen, de nem szabad az elsőt a másodikkal helyettesíteni. Mindkét területen komoly aggályaim vannak a tekintetben, hogy mennyire érvényesül a mi egyetemünkön.

Az első területről talán többet beszélünk, de még kevesebbet tettünk: a mai magyar felsőoktatás szerkezetében, jellegében alapvető gondok vannak. Ezzel összefüggésben

kevésbé érvényesül a közgazdasági jelleg,

egyetemünkön nem áll össze a gazdálkodási folyamat a képzés során olyan összefüggő rendszerre, mint ami az egyetemről elvárható lenne. Csak széteső részek jelennek meg, egymás mellé rakott ismeretek, de a tartalmi összehangolás, végiggondolás még elviekben is hiányzik. Mindenekelőtt a vállalati gazdaságtan és a gazdaságpolitika azok az ágak, amelyek nem súlyuknak megfelelő mértékben és módon jelennek meg a képzésben.

— *Úgy gondoljuk, hogy nem csak a markáns szakmai jel-*

leg, hanem az átváltható, általános ismeretek, készségek, az elméleti megalapozás, az értelmiségképzés sem igen jelenik meg oktatásunkban.

— A szakmai jelleg alatt nem is a szűkre specializált szakmai tárgyakat értem. Olyannyira nem, hogy a mai túlzott merev tagoltság, a mai szakosítási rendszer ellen vagyok. Ez utóbbin némileg enyhíthet, amikor a hetvenes évek közepén az alternáció lehetősége bővült, de nem jelentett megoldást. Szerintem a szakok számát radikálisan csökkenteni kellene az általános szakmai, gazdálkodási ismeretek, készségek fejlesztésének érdekében és a szakosodást elsősorban a továbbképzésre bízni — hiszen az egyetemi tanulmányok semmiképpen sem tekinthetők befejezett képzésnek.

Visszatérve a kérdésre, a közgazdasági elméletek sem kerülnek előtérbe egyetemünkön. A mai polgári közgazdaságtan vitáit, iskoláit alig említjük meg, a mai szocialista, például szovjet gazdaságirányítási vitákról, irányzatokról nem is szólnunk. A magyar elméletekről, iskolákról — Széchenyitől kezdve — pedig még történetileg sem tesszünk említést, a mai iskolákról pedig aztán végképp nem. Emlékszem, milyen ellenállásba ütközött, amikor csak egyetlen kurzusra be akartuk hozni az egyetemre Kornait.

Oktatási módszereink szintén elavultak. Nem csupán oktatástechnikailag. Arra gondolok, hogy gondolkodattól, problémaközpontúbb, készségfejlesztő, gyakorlatiasabb irányba kellene elmozdulni, esetjátékok, számítógépes játékok és hasonló módszerek útján a mai pusztán hallgatói befogadó tevékenység helyett.

Az egyetemnek nemcsak gyakorlatiasabb képzést kéne megvalósítania, hanem szorosabban kellene kapcsolódnia a gyakorlati élethez. Ha korszerűsíteni akarunk — márpedig ez most már elodázhatatlan —, azt kell feltárni: mi kell a gyakorlati életben, mi kell társadalomunkban. Nem tantárgyakban, tananyagokban kell gondolkodnunk, hanem abban: milyen igényei vannak társadalmi, gazdasági fejlődésünknek: milyen feladatkört kell ellátni a jövőben a közgazdász értelmiségének, ehhez milyen ismeretekre, készségekre van szüksége. Amíg ezt nem is törölközzünk figyelembe venni, meg tudni, addig mindig fennáll a veszély, hogy mellékvágányokon döcögünk tovább. Elkerülhetetlen a jelentősebb váltás. Ha nem tesszük meg, bünt követünk el. Szóval sokféle következtetést levonhatunk a törvénytervezetből és a központi korszerűsítési program három-négy éves sorsáról, kacsingathatunk felfelé, de egy biztos. Ha továbbra is a langyos vízben lubickolunk,

bünt követünk el a társadalommal szemben.

— *Mindennek alapján feltételezzük, hogy ön szerint a másik oldal, a folyamatos, min-*

dennapi képzéskorszerűsítés sem általános egyetemünkön.

— Az egyes tanszikeken, az egyes oktatóknál igen eltérő mértékben van jelen. Nem is kevesen ténylegesen teszik — amennyiben nem köti őket béklyóba az első oldal, a képzési struktúra merevsége —, sokan azonban kevésbé vállalkoznak és kevésbé is vannak késztetve, ösztönözve erre. A folyamatos korszerűsítésnek ugyanis az lenne a feltétele, hogy az oktatók részt vegyenek mind a tudomány, mind a gyakorlat művelésében. Azonban az egyetem tudományos teljesítménye összességében lényegesen kisebb, mint ami egy egyetemről joggal elvárható lenne. Az egyetemnek és oktatóinak szakmai közéleti szerepvállalása kevés kivételtől eltekintve csökkenő tendenciát mutat. Nem veszik igazán számba, nem jegyzik különösebben jelentős szellemi műhelynek ezt az egyetemet. És részben — joggal. Nem is igazán menedzseljük magunkat, kevés is az igazán rangot adó személyiség, műhely. Ez persze részben magyarázható jövedelmi és egyéb okokkal. De magunk is hibásak vagyunk, mert elkényelmesedtünk, ritkán hívjuk fel magunkra a tudományos közélet figyelmét.

Ami pedig a gyakorlati részvételt illeti, azt kell mondanom, hogy egyetemünk összességében rendkívüli módon elzárta a gyakorlattól. Oktatóink nem vesznek folyamatosan részt vállalatok, gazdálkodó szervek munkájában például szaktanácsadóként. A tudományos és a gyakorlati munka nélkül pedig az oktatás sem lehet egyetemi szintű.

— *Véleménye szerint mi lehet a kivétező út legfontosabb lépcsőfoka, belső lehetőségeink révén hogyan léphetünk előre?*

— Az összefogás, az egyetemi szakmai közélet kialakítása, a demokrácia fejlesztése nélkül nem léphetünk tovább. Képzéskorszerűsítés

demokrácia nélkül má már nem képzelhető el.

Együttes munkára és közös elszánásra van szükség.

Úgy gondolom, hogy az egyetemi demokrácia szervezeti keretei megfellelének — ezzel nem mondom, hogy e téren nincsen mit tenni —, de a gyakorlatban nem nő a demokratizmus, nem élünk a lehetőségekkel, nő az érdektelenség. Tartalmilag nem tudtuk a demokráciát kiszélesíteni. Sok fórumon elmondhatjuk elképzeléseinket, de a visszacsatolás, véleményünk figyelembevételére sok kívánnivalót hagy maga után. A demokratikus fórumokra legtöbbször már a színfalak mögött megvívott ügyek, elkészült elképzelések kerülnek, és a fórumok gyakran csak szentesítik a döntést — ami még nem garancia persze a végrehajtásra. Az egyetemi demokráciához nagyobb autonómia, az egyetem nagyobb döntési szabadsága is szükséges volna.

Úgy gondolom, hogy újra kell most gombolnunk az egyetemi reform egész ügyét, kivülről, a társadalmi gazdasági fejlődés igényei felől. Széles demokratikus alapokon, határozottan vezérelt, több fordulós viták alapján, céltudatosan ki kéne dolgozni a lépéseket az alapelvektől a részletekig, a vitát nem mindig előlről kezdve, és a viták után a feladatokra, a végrehajtásra is koncentrálni. Az a meggyőződés, hogy a hallgatók látják át a legjobban a képzési folyamatot, mint szenvedő alanyok, tehát az ő véleményükre is mindenképpen támaszkodni kell. Nélkülük, ellenükre nem lehet reformokat csinálni.

A magam részéről kész vagyok részt venni e munkában továbbra is. Meglehet, hogy más elképzelése, koncepciója az enyémmel jobbnak bizonyul. Ha széles körű szakmai és demokratikus vitákból kerül ki ki győztesen, kész vagyok az abból adódó feladatokat végrehajtani. Minden olyan lépést támogatok, mely az egyetem megújítását szolgálja. Lépjön meg!

— ri —

B. K. T.

Bizalmi testületi ülés

Ülést tartott a bizalmi testület december 13-án. Dobrovits Iván rektorhelyettes a rekonstrukciós munkálatokról tájékoztatta a megjelenteket, majd Balázs Géza az üdültetési bizottság elnöke az ez évi üdültetési tapasztalatokról számolt be. Elmondotta, hogy gyakorlatilag minden igénylő kérését ki tudták elégíteni, ugyanakkor egyes népszerű helyeken szeretne üdülni a többség, míg más lehetőségek (például Moszkva, Ilmenau, Sátoraljaújhely) nincsenek kihasználva. Az üdültetéseknél kedvezményeket nyújtanak többgyerekes családoknak illetve egyedülálló nőknek, ilyenkor a

gyermekük ingyen üdülhetnek. A jövő évre mindössze 3 SZOT-beutalót kapott a szakszervezet, így az önköltséges üdülések számát kell növelni. A hozzászólásokból kiderült, hogy a szakszervezeti tagok meg vannak elégedve a bizottság munkájával.

Ezután kitüntetések, jutalmak átadására került sor, majd végül Szigeti Endre sztitkár felkérte a bizalmi testület tagjait, hogy vegyenek részt az 1985-ös béremelések előmunkálataiban, illetve a bevezetésre kerülő decentralizált bérgazdálkodással kapcsolatban mondta el észrevételeit.

Az szb 1985. évi költségvetésének tervezete

A szakszervezeti bizottság 1985-ben is szeretné folytatni azt a költségvetési politikát, melyet öt évvel ezelőtt elkezdett. E politika abból indult ki, hogy a népgazdaságban tapasztalható és folytatódó gazdasági nehézségek mellett a szolgáltatások egyrészt ne dráguljanak; másrészt, hogy fokozott figyelmet fordítsunk a viszonylag rossz anyagi körülmények között levő nagyszaladós, gyermekét egyedül nevelő szülők és kispénzű nyugdíjasaink fokozott támogatására. Ezt a politikát eddig sikeresen tudtuk érvényesíteni, mert a hozzá szükséges anyagi-finanszírozási bázist részben előre, részben pedig folyamatosan meg tudtuk teremteni. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy ezt a költségvetési politikát csak a tagdíjbevételek növekedésére (mely egyébként a béremelés függvénye) alapozni nem lehet. A változatlan, illetve több területen csökkentett díjak mellett nyújtott szolgáltatások, valamint az összegekben jelentősen növekvő pénzügyi támogatások eddig is csak úgy válhattak valóra, hogy a politika sikeres indításához megfelelő tartalékok képeztek, másrészt folyamatos reálizálásához igyekeztünk megfelelő „külső” forrásokat is szerezni. Az utóbbi lehetőség töretlen biztosítása szükséges ahhoz, hogy költségvetési politikánkat a továbbiakban is érvényre juttassuk. A jelentős előrelépések ellenére tudjuk, hogy minden igényt —

még ha jogosnak ítélte is — egyelőre nem tudunk kielégíteni. Törekszünk viszont arra, hogyha lépésről lépésre is, de biztonságosan haladjunk előre. A mai színvonalú ellátásra is elmondhatjuk, hogy az minden eddigig felülmúl, fejlődése töretlen. Úgy látjuk, hogy 1985-re is biztosítható az említett költségvetési politika folytatása.

Bevételek

Tagdíj: A tagdíjbevételek megállapításának alapja a minden év októberében esedékes besorolás, amikor is a bízalmi tagdíjkategóriába sorolják a hozzájuk tartozó szakszervezeti tagokat. A bérnövekedés ilyen módon egyéves késéssel módosítja a tagdíjalapot. Ez évben a személyi jövedelmek növekedése 1985-re a tagdíjbevételek 5%-kal emeli majd. Miután a tagdíjbevételek függ a szakszervezeti tagok számától is — az előző évihez képest a növekedés 26 fő — a növekedés 8,1%-os lesz. A szervezetszűrés 98,6%, egy szervezett dolgozóra jutó átlagtagdíj 62,— Ft. A legalacsonyabb tagdíjat 1 fő (20,— Ft), a legmagasabbat (120,— Ft-ot) pedig 46 fő fizeti.

A bruttó tagdíjbevételek 50%-a (313 300,— Ft) marad a szakszervezeti bizottság költségvetésében. Ezen túlmenően külön részesedés címén 36 300,— Ft a másik 50%-ból is megilleti szakszervezetünket.

Eötvös-bevételek: A szakszervezeti tagság önkéntes alapon

Eötvös-bélyegeket vásárolhat. Az e címen befolyt összeg teljes egészében a szakszervezeti bizottságnál marad és kiadásaink fedezésére fordítható. A tervezett bevétel 1985-re 33 600,— Ft.

Önköltséges üdülési bevétel. A tervezett összeg 150 000,— Ft, ami lényegében megegyezik az 1984-re tervezett összeggel. Ugyanakkor egy kicsit régebbre visszatekintve lényeges különbség tapasztalható. Pl. 1981-ben az önköltséges üdülési tényleges bevétele 258 200,— Ft volt. Az ehhez képesti bevételecsökkenés az üdülési lehetőségek növekedése mellett következett be. Következik ebből az, hogy az azóta nyújtott kedvezmények okozták a 100 000,— Ft-os csökkenést. Ez is bizonyítja, hogy a szakszervezeti bizottság anyagi lehetőségeinek függvényében — az általános tendenciával ellentétben — nem a díjak emelését, hanem a dolgozóink terheinek csökkentését választotta meg ezen a mindenkit közvetlenül érdeklő területen is.

A részesedési alapról származó bevétel. Ahhoz, hogy a tervezett kiadásokat fedezni tudjuk, az egyetemi részesedési alapról 700 000,— Ft bevételre számítnunk. E tervezett bevétel azonban függvénye annak, hogy a KK-ból, illetve a kis-szövetkezetből származó bevétel a részesedési alapban mekkora lesz.

Kiadások

Szociális kiadások. Költségvetésünk legnagyobb hányadát a szociális célokra fordított összegek teszik ki. A szociális kiadások csoportjába tartoznak a segélyek, az önköltséges üdülési és egyéb célokat szolgáló kiadások. A kiadások súlya és összetétele is kifejezi a szakszervezeti bizottság azon törekvését, hogy tagságunk szociális ellátását, a rászorulókat fokozott támogatását színvonalon tartsa, illetve fokozza. A szociális kiadásokra tervezett összeg (beleszámítva az üdülő gondnokának bérét és bérpótlékát, valamint a bérek közterheit is) 784 400,— Ft, ami 35 000,— Ft-tal kevesebb az 1984-re tervezettnél. Ennek oka az, hogy az autóbusszkielutazásnál 20 000,— Ft-tal, a beszerzésnél pedig 15 000,— Ft-tal kevesebbet tervezünk, amit az 1984. évi tényleges adatok támasztanak alá. A segélyek 110 000,— Ft-ról 113 500,— Ft-ra emelkednek. Az emelkedésen belül a teljes összeg a rendkívüli segélyekre jut. Megjegyezzük, hogy a közvetlen segélykeretén kívül a szakszervezet dönt az állami keret szétosztásában is, de egy automatizmuson keresztül biztosítja azt is, hogy az egyetemi részesedési alapról erre a célra is rendelkezésre álljon bizonyos összeg. Mindezeket figyelembe véve arra számítnunk, hogy segélyekre összességében 230 000,— Ft-ot használhatunk fel.

Az önköltséges üdüléssel kapcsolatos kiadások (benne a gondnokkal kapcsolatos költségek is) 590 000,— Ft-os előirányzattal szerepelnek. Valószínűsíthető azonban az, hogy a tényleges költségek magasabbak lesznek, mivel a tervezés időpontjában az 1985. évi bérleti díjak nem állnak rendelkezésre. Az egyéb szociális kiadás az ez évihez képest 20 000,— Ft-tal növekedve 80 000,— Ft-re emelkedik. Ennek részét a soproni és a balatonfüredi pedagógusüdülők költségeihez való hozzájárulás (kb. 40 000,— Ft), a másik részét pedig az alacsony nyugdíjjal rendelkezőknek karácsony előtt adott egyszeri szociális támogatás és más költségek teszik ki.

Kulturális kiadások. Az e címen előirányzott összeg 295 500,— Ft, ami nem sokkal tér el az ez évi tervezett összegtől. A kiadások közel fele különféle rendezvények költsége (nónap 42 000,— Ft, névnap 20 000,— Ft, pedagógusnap 8000,— Ft, Télapó 43 000,— Ft, törzsgárda 5000,— Ft, nyugdíjasok 15 000,— Ft, külföldi vendégek kirándulásához való hozzájárulás és egyéb költségek 7000,— Ft). Jelentős tételet tesz ki az egyetemi autóbussz igénybevételei költsége is. A szakszervezet minden évben 8000 km igénybevételeire jogosult, a térítési díj pedig 12,70 Ft kilométerenként. 100%-os felhasználás esetén 101 600,— Ft-ot kellene erre a célra előirányozni. Miután az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy az igénybevétel ennél kisebb, így 80 000,— Ft-os összeget tervezünk. Tagságunk számára ingyenes a busz igénybevétele, tehát a szakszervezet viseli a teljes ki-

adást. Ezen a rovaton található még a színház-, a mozi- és múzeumlátogatások, helyi filmvetítések, kulturális célú beszélgetések költsége is.

Sportkiadások. Az eddigi tapasztalatok szerint egyetlen tétel felhasználására került sor (teniszpálya bérleti díja 38 000,— Ft, melynek 50%-át a sportágban részt vevők megterítik). Most mégis 54 000,— Ft-ot irányunk elő abban reménykedve, hogy a tömegsportot elősegíthetjük (különböző versenyek, túrák stb.).

Egyéb kiadások. A szakszervezet működtetésével kapcsolatos igen sokféle költség tartozik a kiadási csoportba. Ezek közül a leglényegesebbek: ügyintézésrel kapcsolatos bírek, közterhek, kiküldetési költségek, aktivisták jutalmazása, közlőnyelők, bankköltségek, fordítási és tolmácsolási díjak, nyomtatványok költségei. Az ilyen jellegű költségekkel igyekeztünk legtakarékosabban gazdálkodni. Az adminisztrátor bérét is beleszámítva változatlan összegben (115 000,— Ft) tervezünk e kiadásokat. Miután feltehetően 1985-ben szakszervezeti választások lesznek, az egyéb kiadások között 20 000,— Ft-ot irányunk elő a célra.

★

Kérjük szakszervezeti tagságunkat, hogy a költségvetés tervezetével kapcsolatos észrevételeket, ötleteket, a pénzeszközök még hatékonyabb felhasználását elősegítő javaslatainkat juttassák el a szakszervezeti bizottságra vagy a bizalmiakon keresztül a jövő év elején e témát tárgyaló bizalmi testület ülésére.

Dr. Szerletics József gazdasági felelős

Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwllllandysiliogogogoch. Próbálok kiejteni, nem megy. Nem csoda, hiszen 58 betűből áll a világ leghosszabb településneve. Dafyddnak, akivel autóstop révén ismerkedtem össze (ugyanis Walesben nagyon rossz a közlekedéshálózat), ez természetesen nem okoz nehézséget.

— Tudod, van egy trükk. A község neve eredetileg „csak” az első húsz betűből állt. A múlt század közepén aztán a helybeliek fel akarták lendíteni az idegenforgalmat, s megbízták egy költőt, hogy ezt egészítse ki még néhány szótaggal. Nem nehéz megjegyezni a hosszú nevet, hiszen értelmes jelentése van: Boldogságos Mária templom a fehér mogorókokornál, közel a gyors érvényű tengerszoroshoz, Szent Tysilio templom a vörös barlang mellett...

De más walesi üdülőhelyeknek, városoknak mesterséges beavatkozás nélkül is költői nevük van. Bettws-y-Coed azt jelenti például: kápolna az erdőben, Beddgelert (Gellért sírja) elnevezésének pedig ósrégi elnevezése is van. Történet egyszer, hogy egy walesi herceg vadászni indult. Kislát kedvenc kutyájára, Gellétre bízta. Mikor kiséretével visszatért a vadászatról, a hűséges Gellért vidáman üdvözölte gazdáját. A herceg azonban megrettent: a kutya bundája vérrel itatódott át, a csecsemőt sem találta a bölcsőben. Felindultságában, haragjában felkiáltott: „megölted a gyermekemet!” — s leszúrta a vadászkutyát. Ekkor gyermekírást hallott a másik szobából, s megtalálta a korábbi támadó, egy farkas tetemét. A herceg a hős Gelertet bűnbánóan eltemette a vadászház előtt, s a helységet róla nevezte el.

Dafydd perze más legendákról is hallott, s földrajztudós lévén, egész Waleset, azaz Cymrut (ez az ország kelta neve, azt jelenti: bajtárs...) úgy ismeri, mint a tenyerét. Lassan haladunk a Snowdon (Wales legmagasabb hegye 1085 méterrel) kanyargós szerpentinútaján. A táj lenyűgöző szépségű: a hegyeket csak rövid partszakasz választja el a tengertől, szinte a vízből nőnek ki a vonulatok. Gyakran megállunk: ott, ahol a legszebb a kilátás a több száz méteres mélyben megbúvó falvakra, Cymru legszebb vízészeire. Földgolyónkon csak néha összpontosul ennyi természeti szépség ilyen kicsiny területen (Wales összterülete körülbelül 20 400 km²).

Bár Észak-Wales, a Cambriai-hegység tájai, az egykor az őslakosság megfékezésére épített, hatalmas várak (Conwy, Caernarfon, ódon városkák vonzák a legtöbb turistát, de az iparosodott Dél-Walesben is sok a látónivaló. Itt van a „tartomány” két legnagyobb modern, hangulatos (kikötő)városa Cardiff és Swansea; (a legenda szerint Merlin szülővárosa, Carmarthen; az egyetlen hosszú, nyílegyenes utcából álló Pembroke, melynek várán VII. Henrik az első, s egyben utolsó walesi származású angol király született; Tenby — két öböl szikláira épült, csodálatos fekvésű furdóváros — nyugalma, várfalai, girbe-gurba utcáskái pedig felidőzített jelentenek Anglia zajos, bingotermekkel, játékautomatákkal, elvarázsolt kastélyokkal elcsúfított tengerparti üdülőhelyei után. Közép-Wales lágy lankái engem (pécsi lévén) leginkább a Mecsekre emlékeztetnek, csak itt minden zöldébb.

— Nemrég kitértünk egy új világot. Nagyon sok bajunk volt a magyar helységnevekkel! Szetorehehoj? Jól mondom? — érdeklődik Dafydd. Nem esik le a tantusz, így inkább leírja: Sátoraljauhely. Felajánlom, hogy kijavítom az esetleges hibákat. Dafydd felesége lakásukban süteménnyel, kávéval kínál. „Munkához látok”, hamar végzek, hiszen csak egy-két ékezet hiányzik. Beszélgetünk.

— Tudtad már utazásod előtt is, hogy Wales nem Anglia része? — kérdezi kis aggodalommal Dafydd.

Megnyugtatom, hogy nálunk még a kisiskolások is tisztában vannak ezzel, hiszen nagy költőnk, Arany János írt egy balladát a walesi bárdokról.

— Nekem is van egy kötetem magyar írók, költők műveiből!

Belelapozok: Mórca, Kosztolányi, Babits, Krúdy — jó ízléssel válogatott a szerkesztő. Dafydd cymri nyelven beszél feleségével, a tévében éppen megkezdte mórát a wales nyelvű adás. Egyre jobban tetszik ez a kemény, de mégis dallamos nyelv.

Külön tudósítónk is vannak a legfontosabb politikai központokban, így Moszkvában és Washingtonban is! — büszkélkedik Dafydd.

Körülnézek a szobában; az egyik falon az utolsó walesi herceg képe függ, egy másik plakáton egy kislány látható, nyakában egy tábla, a táblán pedig ez áll: W. N.

— Mit jelent ez? — kérdezem Dafyddtól.

— Az utolsó nemzeti jellegű felkelésünk leverése után, 1846-ban egy angol urakból álló bizottság alakult a „walesi nép nevelésének céljából”. Ugy gondolták, hogy a cymri nyelv akadályozza a nép morális és a „tartomány” gazdasági fejlődését, és segítséget nyújt a lazasokhoz. Ezért további angol intézményeket, iskolákat állítottak fel, s ha valaki wales nyelven szólalt meg, akkor ezt a táblát kellett a nyakában hordania: W. N., vagyis welsch not!

Perse az angolosítás már sokkal korábban kezdődött. 1277-ben I. Edward megszállta az országot, az 1282-ben kirobant felkelést gyorsan elfojtották, s az egyik csatában el-esett az utolsó walesi herceg is. Ezután a mondák szerint — és

talán így történt a valóságban is — 500 bárd halt hősi halált. „Edward király, angol király” a hercegséget 1301-ben fiának adományozta, azóta a trónörökös a walesi herceg. Az 1404–1409 közötti „lázasok” is kegyetlenül leverték az angolok, akárcsak a már említett 1843–44-es, úgynevezett Rebecca-felkelés.

Csekély „vigasz” a walesieknek, hogy a szomszédos nagyhatalom az irékekkel még könyörtelenebbül bánt el; háromszor igázta le az országot, lakosait többször — enyhén szólva — megtizedelte, Írországot gyarmatává, elmaradott mezőgazdasági jellegű tartományra tette, ahol még a múlt században is az irék nagy része nyomorult kalnyában élt és egyetlen tápláléka a krumpli volt.

Wales és Skócia ugyanakkor az Angliával megkötött uniójuk után részesült (jobban mondva; Dél-Wales és Dél-Skócia) az ipari forradalom előnyeiből. A walesiek és különösen a skótok részt vettek a gyarmatosításban, köztük jó páran előkelő tisztségeket töltöttek be a gyarmatokon. A politikai mozgalmakkal egybekapcsolódó nyelvi-kulturális erőfeszítések terén a legtöbb sikert a walesiek érték el, hiszen míg Skóciában és Írországon a kelta eredetű gael nyelv már a latinhoz hasonlóan gyakorlatilag holt nyelvvé vált, s csak nagyon kevesen beszélik; addig Walesben igen jelentős a kényelvűvek aránya. Az ipari forradalom után Dél-Wales erősen elangolosodott, így a cymri nyelven beszélők aránya egyre csökkent, 1931-en két és félmillió lakosból már 1,6 millió csak angolul beszélt. A csak cymri nyelven beszélők száma ugyanakkor mind kevesebb, jelenleg csupán az Anglesey-szigeten találhatók ilyen zárt közösségek. (Most érzem át csak igazán II. József németesítési rendeleteinek veszélyét)

— Tudod az angol világnyelv, ráadásul elég könnyű „felszedni”. A mi ősi kelta nyelvünket viszont nagyon nehéz, az ide települő angolok — akiket a táj szépsége is vonz — nem tudják, s többnyire nem is akarják megtanulni — mondja Dafydd.

Walesben már 1450-ben megrendezték a bárdok első költői versenyét, de a nyelvi-kulturális mozgalmak a XVIII. századtól — Kelet-Európát megelőzően — izmosodtak meg igazán. Minden nehézség ellenére ezek a törekvések a múlt század végén már komoly eredményeket hoztak: 1885-ben létrejött egy társaság a walesi nyelv oktatási hasznosítása céljából, 1895-ben megnyitott az első cymri nyelvű egyetem. A századfordulón megalakították a Walesi Nemzeti Könyvtárat Aberystwyth-ben és a Nemzeti Múzeumot Cardiffban, 28

cymri nyelvű folyóirat látott ekkor napvilágot, 1899-ben került napirendre először a Westminsterben a walesi autonómia kérdése, 1920-ban megalkult az önálló walesi egyház. Továbbra is megrendezték (akárcsak napjainkban) a kulturális fesztiválok, ahol ötezer walesi énekel, szaval anyanyelvén.

— Llangollenben évente sor kerül egy nemzetközi zenefesztiválra. A magyarok nagyon szépen énekelnek! — nyugtatza Dafydd.

Még századunk első harmadában megalakult a Walesi Nyelv Tanácsa, a szervezetnek egyébként Dafydd is tagja. Harcuk eredményeként 1967-ben megjelent a walesi nyelvtörvény, amely biztosítja a cymri nyelv egyenjogúságát. Ma már mindenhol kétnyelvű feliratok vannak az utcákon, az óvodákban és általános iskolákban főleg walesi nyelven oktatnak, igaz a közép- és felsőfokú oktatási intézményekben még az angol a domináns.

Ezekkel az eredményekkel perze az 1925-ben alakult Walesi Nacionalista Párt (Plaid Cymru) korántsem elégszik meg és cymri nyelv elterjesztésének további segítségét kéri, vezetői Herder szellemében úgy gondolják, hogy a nyelv az eltérő kultúra megőrzésének fő bázisa.

Az utóbbi évtizedekben a párt programjában egyre több a gazdasági és önállósági követelés. Ennek főként az az oka, hogy a fejlődés egykori mozgató rugói, a hagyományos iparágak (kőszénbányászat, acélpar) válsága Waleset is erősen sújtja, és itt sokkal magasabb a munkanélküliség mint Angliában. Nem véletlen, hogy 1974-ben megalakult az önálló Walesi Szakszervezeti Tanács. A nacionalista párt így már feloldotta a korábbi ellentmondást, és a kulturális törekvéseket összekapcsolja a gazdasági gondok orvoslását célzó javaslatával. Programjukban hangsúlyozzák, hogy Nagy-Britannia három nemzetből áll, még akkor is, ha a központi kormányzat úgy tesz, mintha Skócia és Wales Anglia kabinetje volna.

A munkáspárti kormány a feszültségek levezetésére 1969-ben Királyi Alkotmányügyi Bizottságot alakított, hogy dolgozzon ki javaslatot Wales és Skócia autonómiájának formájára. A jelentés Walesre vonatkozó része értelmében az 1964-ben alakult Walesi Államtitkárság helyett közvetlen választások útján törvényhozó gyűlést (Assembly) kellene felállítani. A Walesi Nacionalista Párt szerint ez tulajdonképpen csak névátvitelt jelent, hiszen az Assembly is csak helyi ügyekben hozhat döntést, és jogköre csak a közigazgatásra, építőiparra, környezetvédelemre, üdülésre, mezőgazdaságra... stb. terjed ki, és nem vonatkozik a gazdaságpolitikára, iparfejlesztésre, pénzügyekre.

A jelentést módosították, de az új, csonkítva 1978-ban elfogadott törvényjavaslat sem elégti ki már a walesieket. A nacionalista párt népszerűsége egyre nő, 1931-ben még csak 500 tagja volt, 1968-ban már 40 ezer, az 1974-es választások óta pedig 3 képviselivel a Westminsterben is szerepel. (Összesen 36 walesi képviselő van az alsóházban.) A párt követeli Wales önálló ENSZ-tagságát, vezetői szeme előtt az ír példa áll. A nemzeti kívánásoknak 4 fokozata van Angliában: a legalacsonyabb szinten a brit kormányban csak nemzetiégi hivatalos vannak, a londoni parlamentben pedig fr. skót, walesi képviselők. A következő szintet az autonómia jelenti, ez Észak-Írországon már megvalósult, hisz Ulsternek önálló parlamentje van. A harmadik modell a Brit Nemzetközösséghez tartozás, ez a laza kapcsolat jellemezte 1922–1949 között Anglia és az Ír Szabad Állam viszonyát. S végül negyedik lépcsőben következne a teljes függetlenség, lásd Ír Köztársaság 1949-től.

— Napjainkban a gazdasági függetlenség csak utópia, de a politikai önállóság kivívása reális célkitűzés. Önálló államként kellene részt vennünk a Közös Piacban — szögezi le Dafydd.

Közben elszaladt az idő, így Dafydd elvisz lakóhelyéül, Bethesda-tól Bangorba, ahol angol barátom, Russel már vár. Russel a bangori egyetemen tanul óceánográfát Walesi házitanítójától esténként cymri nyelvtanulást vesz, kedveli Wales hegyeit, városait és az itt élő embereket. Rendszeresen eljár a Theatre Gwynedd előadásaira...

Bangorban még 5 napig maradtam, október elején értem haza. Nem sokkal később hallottam az IRA brightoni merényletéről, s egy skót nacionalista csoport levélbombáiról, amelyet Thatcher asszonynak címzett. Walesben nem történt semmi...

Visszagondoltam Russelre és más angol barátaimra, barátomra, és arra, hogy igazán kellemesen éreztem magam Angliában is. Megérttem a merénylők indulatát, de szerintem (az aktív) passzív rezisztencia sokkal elfogadhatóbb és hatékonyabb is...

Róza Iván

A HUMÁNUS BÜROKRATA

Bárkány Livia. Nem hiszem, hogy sokaknak ismerős lenne ez a név, pedig alighanem mindenki találkozott vele, aki erre az egyetemre jár, sőt talán egy-két szót váltottak is már. A közelgő karácsony ürügyén mentem oda az apró, hajlott hátú, de mindig vidám, mindig mosolygó nénihez, aki a központi könyvtár „ellenőrzési pontján” teljesít szolgálatot. A „humánus bürokrata” — így szoktam magamban nevezni. Mindenkihez van néhány kedves szava, tréfás-gunyoros megjegyzése, de bármilyen tömeg érkezzen is egyszerre a könyvtárba, nincs az a jegyzet, folyóirat, amit be, illetve ki lehetne vinni az ő ellenőrzése nélkül. Udvariasan, de rendkívül határozottan szólít fel mindenkit, hogy mutassa, ami van. Leülök mellé a kisasztalhoz, beszélgetni kezdünk, miközben nem lázító szigorral és tökéletesen megosztott figyelemmel végző tovább munkáját. Nevezetesen karácsonyától indultunk, de végül élettörténetfele kerekedett a dologból. Ime:

— 17 éves koromban tbc-vel szanatóriumba kellett mennem. Elhagyva Mátraházát, nem tudtam továbbtanulni, mert ehhez tanítványt kellett volna vállalnom (elég szegény kispolgári családban éltünk), és ez a betegségem miatt nem ment. Ráadásul akkor volt a nagy munkanélküliség időszaka, így ahhoz is apám összeköttetésére volt szükség, hogy az Óbudai Fehértlő Gyárban telefonközpontként el tudjak helyezkedni. Hamarosan bekapcsolódtam az illegális Vörös Segély tevékenységébe. Ennek a szervezetnek a feladata a lebukottak, illetve azok családtagjainak segítése volt. Ide kapcsolódik az egyik karácsonyi élményem is. A sejtől, ahol dolgoztam, kaptam egy címet, hol azokat a csomagokat kellett összeállítani, amelyeket a letartóztatott elvtársaknak juttattunk el. A Lillom utca 21. alatti ház volt ez, itt ismerkedtem meg a férjemmel. Emlékszem, ültem a földön és vigyorogtam — s ez megtetszett neki. Hamarosan összeházasodtunk. Én egyébként a Gyűjtőfogházba vittem a csomagot (sütemény, alma, szalonna volt benne), még azt is tudom, hogy egy Zámbo névezetűnek, s a menyasszonyának adtam ki magam (csak így volt lehetőség átadni az ajándékot, s ezt is csak karácsonykor). Imrével, a férjemmel mi voltunk akkoriban az „ideális házaspár” — elvtársak is voltunk, lakásunk is volt. Szemináriumokat tartottunk, a többiek feljárhattak hozzánk.

A zsidótörvények után engem kirúgtak az állásomból, angora gyapjút fontam, abból éltem, nem is rosszul. A férjemet behívták munkaszolgálatosnak, ahonnan később megszökött. Elérkezett 1944. Mikor bejöttek a németek, illegálitásban kellett vonulnunk. A Demény-frakciótól kaptunk papírokat és lakást (a frakcióval, amely ekkor ismét összeköttetésben állt a „vonallal”, még korábbról volt kapcsolatunk), s a néven Rákospatára költöztünk. A férjemet egy asztalos barátjánál, „dekkolt”, oda volt bejelentve, mint segéd, ott is lakott. Ekkor már gyakran találkozgattam egy zsidó lánnyal (akinek iratokat szerzett), de ezt én még nem tudtam. Egyik este nem találtam a ruhelyben. Elindultam, hogy megkeressem, gondoltam megnézem az Ó utcai központban (ez a frakció egyik találkozóhelye és raktára volt, ahol iratokat és fegyvereket is voltak felhalmozva). Ahogy benyitottam, elkaptak a kémelhárító nyomozók. Imre később elmondta, hogy látott az épület felé menni a kocsiból, amivel őt vitték, de már nem tudott figyelmeztetni. A Margit körüli fegyházba kerültünk. Az 1944-es karácsonyt itt töltöttem el (amely a különböző rémhírek — kivégeznek, kivisznek Németországba — beárnyékolta nyomott hangulatban telt el).

Majd átvitték a Pestvidéki fogházba. Itt viszonylag laza volt a fegyelem, gyorsan felvettük a kapcsolatot a külső elvtársakkal, s még újév előtt egy ál-katonai alakulat ki is szabadított minket. Kerestem az Imrét, de ő bujkált előlem, s mikor mégis rátaláltam, közölte, hogy összeköltözik a lánnyal, akitől az előbb beszéltem. Nekem azt tanácsolta, hogy maradjak a védett házban, ahová a kiszabadítás után vittek minket (a zsidók egy része tudott szerezni svájci védettségi levelet, amellyel az arra kijelölt úgynevezett „védett házakban” lehetett meghúzódni). Én nem költöztem be, hanem az Imre egyik barátjához mentem és persze bögttem vagy egy hétig. Nagyon rosszul esett, hogy elhagyott. Aztán végre vége lett a háborúnak.

A párttól kaptam lakást, a IX. kerületbe költöztem. Itt kezdtem el dolgozni a kerületi pártbizottságon, mint propagandista. Mondanom sem kell, hogy az Imre és a Rózi is ott dolgozott, nap mint nap láttam őket boldog ifjú házaspárként. Dolgoztam, de bögttem végig, nem találtam a helyem. Érthető, hogy gyorsan döntöttem hát, amikor valaki azt mondta, hogy megy Szegedre — vele mentem s ott kezdtem el dol-

gozni. Három másik elvtárral (egyebek között Kaján Tiborral) megalakítottuk a pártbizottságon az agit-prop. csoportot. Az első szabad májusig voltam itt, akorra valamelyest megnyugodtam, s visszajöttem a IX. kerületbe oktatási felelősnek. Szép élményem innen, amikor másodmagammal káderellenőrzésen voltam Borsodban, s összebarangoltuk a vidéket, gyönyörű helyeken jártunk. Emlékszem az a másik nagyon magas volt, én pedig kicsi mint most — Zoro meg Huru —, amerre mentünk az egész megye rajtunk röhögött.

Persze vannak ebből az időből kevésbé kellemes emlékeim is. Abban az időszakban a pártoktatásban való részvétel volt az ugródeszka, aki elvégezte, megvolt a lehetősége a fel-emelkedésre. Mint oktatási felelőst és „az igazság bajnokát” felháborított, hogy nemegyszer tisztességes, becsületes embereket nem hagytunk tanulni, jó néhány érdemtelen pedig tanulhatott. (Többször fel is szólaltam e miatt, s a vége az lett, hogy kineveztek a tatabányai 4 hetes pártiskola vezetőjévé, két évig csináltam.)

A következő állásomról (már az ötvenes években járunk) ktrúgtak. Az Abaúj megyei pártiskolát vezettem, s egyszer a tanuló kirakták Dobi István képét a falra. Valaki lejött a pártközpontról és nagy patáliát csapott (de pártfegyelmi nem lett belőle). Persze bögttem, s jöttem fel újra Pestre. Egy darabig a Munkaerő Tartalék Hivatalnál voltam oktató, de ez nem nekem való volt.

1954-ben beiratkoztam estin az ELTE történelem szakára. Hamarosan módom nyílt átmenni a TIT-től az Akadémia Kiadóhoz szerkesztőnek. A sok munkahely után végre megtaláltam az igazán nekem való, itt is maradtam egészen a nyugdíjazásig. A szerkesztői munkában az az érdekesség, hogy a mű elárulja a szerzőt, kibukik a sorokból a jelleme. Sok érdekes és később híressé vált könyv ment át a kezem alatt, a legkedvesebb talán Szabó Istvánnak „A parasztság története” című három kötetes munkája. Egy elhunyt kollégától vettem át az anyagot, amiről azt mondták, hogy készen van, pedig egy „saláta” volt. De nem volt probléma, mert Pista bácsival nagyszerűen lehetett együtt dolgozni. Szegény, már halálos beteg volt, mire elkészült a könyv, a címodalt elvittem neki megmutatni, de a megjelent művet már nem vehette a kezébe.

Egyébként lehet valami abban, amikor „humánus bürokratának” nevez, azt hiszem ez a jellememből következik. A munkában mindig nagyon precíz és szigorú voltam, ha valamivel nem értettem egyet, nem néztem, ki a szerző, keményen megmondtam a véleményemet. A végén azért a legtöbbet megszerettek, a többi tulajdonságom valahogy ellensúlyozta ezt a szokatlan szigorot. Könnyen lehet különben, hogy azért szerettem ezt a munkát annyira, mert élveztem, hogy „beledumálhatok a nagyok dolgába”.

Az 1956-os események idején egy darabig otthon voltam a Tinódi utcában — ott lőttem keresztül a házuk fölött. Egyik nap átmentem a nővéremhez Budára, és már nem tudtam visszajönni, a hidakat lezárták. Az az igazság, hogy sokáig nem nagyon értettem, mi is történik valójában. Érzékelttem én a korábbi vezetési hibáit, de azokat mindig egyes szemé-lyek hibáival magyaráztam, nem hittem el, hogy ilyen történhet, ami megtörtént. Aztán láttam a halottakat az utcán...

Szörnyű volt az egész, lelkileg teljesen kiborultam, össze-roppantam, depressziós lettem. Az akkori karácsonyra nem emlékszem, valószínűleg otthon kucorogtam egy sarkokban, talán még vendégeim is voltak. Hamarosan bevitték a József Attila kórházba, ott töltöttem vagy két hónapot, hetekig al-tattak is. Az akaratom sérült meg, ahogy az orvosok mon-dták, se írni, se olvasni nem tudtam sokáig, szinte járni is új-ra meg kellett tanulnom. A kórház után jó ideig az volt a rö-geszmém, hogy megfulladok, állandóan ettől rettegettem, de végül is, valahogy kímásztam a dologból. Befejteztem az egye-temet is, a kiadónál pedig dolgoztam tovább. 62 éves korom-ban mentem nyugdíjba.

Azóta volt még egy nevezetes karácsonyom. Két éve be-mondták a rádióban, hogy aki magányos, hívja fel ezt meg ezt a számot. Betelefonáltam én is, elmondtam, hogy egyedül élek, de nem panaszkodom. Később megkerestek újra, s a Fő-rum hotelben egy beszélgetésen vehettem részt, ami le is jött a rádióban. Amúgy 40 éve egyedül élek, a karácsonyok nem jelentenek igazán különleges napot. Nem mondom, néha rá-tör az emberre, hogy szeretetre vágyik, de meg lehet szokni az egyedüllétet. Barátom sok van, néha összejárunk, de az unokák, a nyüzsgés az nem hiányzik.

1936 óta vagyok párttag, megkaptam a Szocialista Hazáért kitüntetést is. Anyagiilag nincsenek gondjaim, a 6400 forintos nyugdíjam mellé még keresek 2000 forintot ezzel a könyvtári munkával, amit szívesen csinállok. Szeretek elfecsegni az egye-temistákkal, a legtöbbben nagyon kedvesek és különösebben nem is lázadnak a szigorú néni ellen. Az egészségemmel hál' istennek nincs baj, a sok betegség megedzett. Unatkozni so-sem unatkoztam az életben, mindig feltaláltam magam. Ma is sokat olvasok, nézem a tévét, színházba, hangversenyre já-rok, összejövök barátaimmal. Nagy szenvedélyemnek is utó-zásnak sajnos már nemigen hódolhatok, de az 1956 utáni idő-zakban bejártam szinte egész Európát, legtöbbször egyedül. Még most is szeretem a kalandokat, az újszerű helyzeteket.

Életemre visszanevezve, azt hiszem, nem bánok semmit. El-mondhatom a legtöbbet, amit 73 éves korban el lehet monda-ni: nem vagyok haragban magammal, így volt, jó volt. Az én életem.

Lejegyezte: Zsbori Ervin

Tabákör

A MOZGÓ VILÁG 1984/11-es számában KOLOSI TAMÁS szociológus nyilatkozik Az ERDEKELLENTETEKTŐL A „BE-TARTÁS” DEMOKRÁCIÁJÁIG címmel.

„Bár az osztálykülönbségek megszűnőben vannak, szocia-lista társadalmunkban új, másfajta egyenlőtlenségek keletkez-nek. A régebbi egyenlőtlenségek jelentősége egyre kisebb, az újabbak viszont egyre nagyobb. (...) Sokdimenziós társada-lomszerkezet jobb létre, s a különböző dimenziók másképp differenciálják a társadalmat. (...) Ez az én álláspontom, il-letve azoké a kutatóké, akikkel együtt dolgozom. (...) Én tu-dományban nem ismerek hivatalos álláspontot, azt elképzel-hetetlennek tartom. (...)”

A 40-es évek végén Magyarországon részint a szovjet új-ratermelési modell átvételéből, részint a magyar tradíciók tö-vábbéleséből létrejött egy olyan modell, amelynek a rendkívül feszített ütemű ipari termelés állt a középpontjában. A társadalmi irányítás megszemélyesítői és a meglehetősen nivellált helyzetben levő dolgozó tömegek közti jelentős különbség ké-letkezett. (...) A hatvanas években különböző változások kez-dődtek a társadalom szerkezetében. Megindult a politikai köz-pont belső decentralizációja. S ez hozzásegített, hogy különböző szervezetek: a minisztériumok, a szakszervezetek, a TOT a ko-rábbinál jobban közvetítsenek bizonyos érdekeket. A másik lényeges tényező az volt, hogy a vállalatok játékeret kaptak a központi döntések befolyásolására. Harmadik tényezőként kialakultak a piaci viszonyok, s (...) létrejött a második gaz-daság. Tehát a korábbi egyszemélyes újratermelési modell he-lyébe másik lépett. Ma már (...) ugyanaz az egyén más helyet foglalhat el a hatalmi hierarchiában, mint a piaci viszonyok-ban; az első gazdaságban, mint a másodikban.

Vizsgáljuk tehát a lakosság kétharmadát ma az jel-lemzi, hogy társadalmi helyzete inkonzisztens:

egy okból lent, más okból fent

érezheti magát. (Ez) mindenképpen konszolidáló tényező. Mi-vel mindenki azzal elégedetlen, amiben ő lent van, a külön-böző típusú elégedetlenségek „föltöltik” egymás hatását. (...)

A lakosság 15 százaléka van minden szempontból hátrá-nyos helyzetben. (...)

A szülői támogatás szerepe napjainkban egyértelműen nő, (de) a szülők által átadott kulturális tőkének nagyobb szere-pe van a gyerek jövője szempontjából, mint az anyagi helye-zetnek. A diplomás szülő például pontosan tudja, hogy az ala-csony értelmiségi közéjűzés ellenére is érdemes a gyerekét egyetemre járatnia, hiszen ezáltal — hosszabb távon — sok-kal nagyobb életésélyeket kap. (...) Aki jobb” családból szá-rmazik (...) az elmegy kutatónak, aki viszont nem rendelkezik ilyen háttérrel, az nem engedheti meg magának, hogy ilyen területre kerüljön. (...)

A különböző érdekegyeztetésekre nagyon sokszor nem az intézményekben, hanem azok háta mögött kerül sor. (...) Ilyen okokból látok nagyon nagy társadalmi feszültséget az obje-ktív társadalmi folyamatok és a kialakult intézményi struktúra között. (...) Úgy szoktam fogalmazni, hogy nálunk a „betartás” demokráciája jött létre. Mivel nagyon sok esetben nincs mód az érdekek egyeztetésére, az egyes csoportok adott esetben csak megakadályozni tudnak bizonyos döntéseket. Tehát úgy is mondhatnám: nálunk nem az dől el demokratikusan, hogy mi jöjjön létre, hanem az, hogy mi ne legyen. Ez persze sok-kal jobb annál, mintha a „betartás” demokráciája sem érve-nyesülne. (...) A betartás demokráciája azonban nem alkál-mas újabb innovációk létrehozására, csak a létrejöttük meg-akadályozására.”

A tavalyi év nagy feltűnést keltő tudományos eseményét jelentette SZABÓ BALINT többrészes tanulmányosorozata a Párttörténeti Közlemények hasábjain. Ennek első két része most a Kossuth Kiadó NEGY ÉVTIZED sorozatának nyitó kö-teteként is megjelent ÚJ SZAKASZ AZ MDP POLITIKÁJÁ-BAN 1953—1954 címmel. A korábban nemigen publikált rész-leteket is bemutatató dolgozathól felleltől csupán az MDP Köz-ponti Vezetősége 1953. júniusi határozatának ismertetéséből idézünk:

„1. A politika (...) öncélnak tekintette a szocialista ipa-rostást, s elhanyagolta a munkásszótályt, a dolgozó nép ér-dekeit. (...) Kifejezésre jutott benne bizonyos (...) autarchiá-ra való törekvés is, amely nem vette megfelelően tekintetbe, hogy Magyarország a szocialista táboron belül,

nem pedig lakatlan szigeten

épitő a szocializmus alapjait, s nem számolt eléggé a Szovjet-unió és a népi demokratikus országok közötti (...) együttmü-ködés lehetőségeivel, valamint szükségleteivel.”

2. (...) A mezőgazdasági termelés elhanyagolása (...), a mezőgazdaság társadalmi átadásának üteme (...) következtében az egyénileg dolgozó parasztok elhanyagolták gazdaságukat (...), a termelőszövetkezetek (...) tagságának jó része (pedig) kisebb jövedelemmel rendelkezik, mint az egyéniileg gazdálko-dók (...) átlaga. (...) Az (...) elhagyott (...) földek mennyi-sége (...) megközelítette az ország szántóterületének 10 szá-zalékát.

3. (...) Csökkent a dolgozók életszínvonala (...), évről év-re csökkent az újonnan épített lakások száma.

4. (...) A rendőrség az utóbbi közel két és fél évben 850 ezer esetben szabott ki büntetést (...), a bíróságok 1950-től három és negyedik év alatt 630 ezer személy ügyével fog-lalkoztak (...), az internálások rendszere is sok önkényeske-désre ad lehetőséget, számos esetben alaptalanul tartóztatnak le állampolgárokat. (...)

„Az összes elkövetett hibák és tévedések egyik fő forrása: a kollektív vezetés hiánya”, a kollektív vezetés helyettesítése személyi vezetéssel. (...) A párt vezetése nagyrészt „kisajátí-totta az állam, a Minisztériumok funkciót.”

A JEL-KÉP 1984/2. negyedévi számában TERESTYÉNYI TAMÁS érdekes elemzést olvashat A TEVÉHIRADÓ VALÓ-SÁGKÉPÉNEK JELLEGZETESSÉGE címmel.

„A TV-híradó valóságában az alanyok aktivitásának je-lentős hányada nem jelent (...) beavatkozást a dolgok menete-be, hanem csak (...) beszéd jellegű, kommunikációs meg-nyilvánulásokat képvisel. (...) A TV-híradók valóságában a magyar alanyok a külföldiekhez képest

ritkábban foglalnak állást,

fejtik ki véleményüket, fogadnak el vagy utasítanak vissza nézeteket stb., viszont gyakrabban tesznek látogatásokat, fo-gadnak partnereket, vesznek részt találkozókön, üléseken.

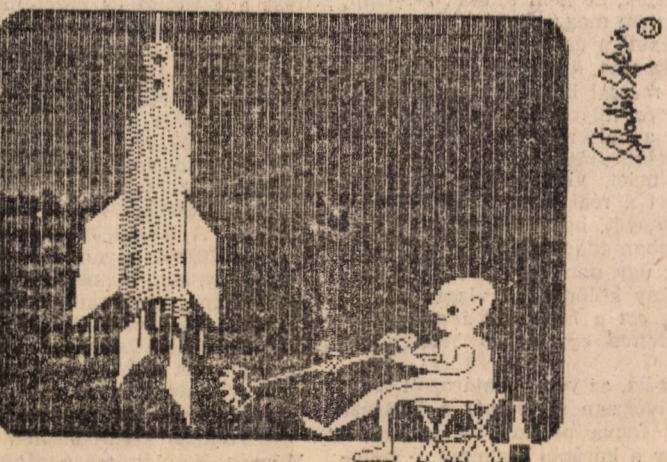
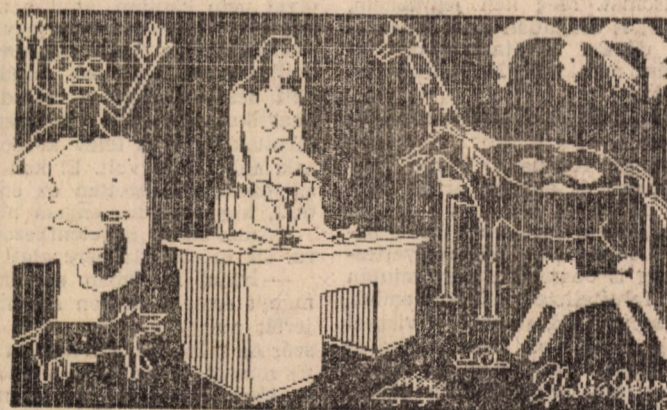
A vizsgált TV-híradók egyazon keretben két (...) hatá-rozottan elkülönülő valóságot építenek fel. (...) A külföldi va-lóság a politika (...) birodalma. (...) A társadalmi lét egyéb területei, a gazdasági élet, a kultúra, az oktatás stb. a külföld-i valóságban kívül esnek az érdeklődés elsődleges körén. (...) A TV-híradók magyar valóságában a gazdasági élet áll az érdeklődés középpontjában (...), a magyar valóság béke-sőbb, harmonikusabb, mint a külföldi. (...) Mindkét valóság-ban az intézmények, szervezetek, illetve ezeknek hivatásos képviselői kerülnek reflektorfénybe; a nem szervezett, nem intézményszerű szféra csak lényegtelen szerephez jut.”

B. K. T.

A VILÁGON ITT ELŐSZÖR SZÁMÍTÓGÉPES KARIKATÚRÁK

Halász Géza karikatúrái

Szlovák-magyar együttélés

DECEMBER 12-ÉN „SZLOVÁK-MAGYAR EGYÜTTÉLÉS” címmel a Ráday kollégiumban tartotta évadzáró előadását a KISZ-bizottság Közép-Európa köre. Az est vendége Vigh Károly losonci születésű történész (jelenleg a Nemzeti Múzeum tudományos főmunkatársa), a felvidéki magyarság múltjáról és jelenéről tartott színes, érdekes előadást.

Közép-Európa egyik legsebbebb, legvadregényesebb területe az **Eszaki-Kárpátok hosszú karja** és a Duna által övezett változatos felszínű térség, amit a magyarok évszázadok óta Felvidéknek neveznek. A Kárpátok csipkészt gerincű, méltóságjelvény láncai között meghúzódó, sűrű fenyvesekkel borított völgyekben kristálytisza víző csermelyek, patakok igyekeznek a szelidebb lankák, medencék felé, hogy kiterjedélyesedve (és sajnos borzalmasan elszennyeződve) egyesüljenek a Dunával. A térség nyugati részén dúsán termő, jókora síkság terül el, a Felvidék éléskamrája; a hegyek viszont nemcsak fában, hanem ércekben is gazdagok. A minden szempontból vonzó területet a honfoglaló magyarok csaknem lakatlanul találták itt és vették birtokba; a nyugati rész korábbi gazdái, a morvák túlnyomórészt elmenekültek vagy rövid idő alatt asszimilálódtak. A török hódoltság korában a délről idemenekült szerbekből és horvátokból, valamint az északra és nyugatra beszálló lengyelekből és morvákból új etnikum kezdett formálódni — a tót nép, ahogy a magyarok nevezték őket. „Hungarus”-tudatuk a XIX. század elejéig töretlen volt, akárcsak a Kárpát-medence összes többi népcsoportjé. A reformkorban azonban elszakadt egymástól a két nép, a magyar és a — most már mondhatjuk így — szlovák történelmi út, és többé nem is találkozott. A rövidlátó magyar nemzeti politika egészen 1918-ig próbált ellenszegülni a szlovák nemzeti ébredés folyamatának, pedig „sokáig” csak többé-kevésbé korlátozott autonómiát akartak, s nem is az egész Felvidék, csupán a túlnyomóan szlovák-lakta megyék részére. Területi követeléseik egyébként érdekes módon csaknem egybeestek az első bécsi döntés megszabta határokkal.

Az I. világháború végén és utána következő események során azonban felbomlott a Felvidék évezredes

rendje és nyugalma. A katonai-politikai erőviszonyok és a határok ettől kezdve évtizedeken át sűrűn váltakoztak, s ez töménytelen sok bajt és nyomorúságot hozott a felvidéki magyar lakosság fejére. 1918 végén létrejött egy addig soha nem létezett államalakulat — Csehszlovákia, amelyet az épp felbomlott Monarchiahoz hasonlóan több nemzetiségből gyúrtak össze a rafinált cseh emigráns politikusok, mindenekelőtt Benes és Masaryk. A trianoni békeszerződéssel körülbelül 1 millió magyarok került csehszlovák fennhatóság alá. Az új állam — hasonlóan a korabeli Európa legfejlettebb államaihoz — polgári demokratikus berendezkedésű volt, s gazdasági-politikai viszonyait tekintve messze felülmúlta elmaradott, félfasiszta szomszédait. Am ez a polgári demokrácia — „benesi szellem”, ahogy akkoriban nevezték — korántsem volt teljes és tökéletes. A cseh burzsoázia minden erővel akadályozta a magyarok és általában a nemzetiségek gazdasági érdekesülését; hátrányukra hajtott végre földreformot; szlovákosító szervezeteket hozott létre és — jöllehet az 1919-es Saint Germain-i szerződés garantzálta a csehszlovákiai nemzetiségek egyéni és kollektív szabadságjogait — több mint 10 ezer magyarjúnak nem adott állampolgárságot a Felvidéken. (Ezek egy része később népszövetségi útveléll áttelepülhetett Magyarországra.) Ugyanakkor a polgári demokratikus viszonyok mellett élénk szellemi-kulturális tevékenységet folytathattak a haladó magyar értelmiség, élén Fabry Zoltánnal és Balogh Edgárral. Ekkor született meg a „híd” koncepció, a közös sorsú kelet-európai kisének közötti összefogás új, nemes eszméje.

Csehszlovákia az antantnak köszönhetette létrejöttét, és amint az levette róla a kezét, nyomban fel is bomlott: területén megosztott az agresszív német imperializmus, Tisó fasiszta Szlovákiaja, valamint Horthy és Teleki revizióra éhes Magyarországja. A felvidéki magyarok túlnyomó része ismét magyar fennhatóság alá került ugyan, ám örömebe jókora üröm vegyült: alig szokták meg a polgári demokráciát, máris visszacsúszott a konzervatív félfasiszta jellegű magyarországi rendszerbe. Am ezt sem élvezhették sokáig a felvidéki magyarok; 1945-ben a felszabadulással szomorú időszak

köszöntött rájuk: a teljes jogfosztottság időszaka. Az újjászülelt csehszlovák állam felettelen sovínizmusában kollektív háborús bűnössé nyilvánította és megfosztotta állampolgárságától a teljes német és magyar nemzetiséget. Egy év alatt 40 ezer magyart deportáltak marhavagyonokban Csehszlovákia — hogy ennek során hányan pusztultak el, arról nincs adat. A kiorószakolt lakosságcsere-egyezmény értelmében a csehszlovák hatóságok közel 60 ezer embert toloncoltak Magyarországra, s a magyarság fele, mintegy 300 ezer lélek, hogy elkerülje a további meghurcoltatást, szlovácnak nyilatkozta magát. Fabry Zoltán kétségbeesett hangú esszéjére. „A vádolt megszólal”-ra, amelyet több száz cseh és szlovák tollforgatónak elküldött — egyetlen válasz sem érkezett!

1948-BAN A FORDULAT után végre felderült az ég a csehszlovákiai magyarok számára. Jogfosztottságukat az új, szocialista vezetés megszüntette és minden nemzeti-ségi jogot megkaptak a kollektív szabadságjogok kivételével; ez utóbbi azonban — meglehetősen vitatható indoklás alapján — az ENSZ alapokmányából is kimaradt. 1949-ben pedig megalakult a csehszlovákiai magyarok kulturális érdekvédelmi szervezete, a CSEMADOK. Az azóta eltelt közel 4 évtizedben már többekévébb zavartalanabb fejlődhetett, erősödhetett a felvidéki magyarság, jöllehet az utóbbi időben felmerültek bizonyos problémák. Viszsaes tapasztalható a nemzeti-ségi iskolákba járó magyar gyerekek számában, nem utolsósorban azért, mert nemrég megszűntették a nyitnai magyarnyelvű tanárképző főiskolát. Csehszlovákia szövetségi államalakulása és a CSEMADOK jogkörének 1971-es korlátozása némileg károsan befolyásolta a szlovák-magyar kapcsolatokat. A szlovák történelemtudomány és a tankönyvek bizonyos tévedései zavarokat okoznak a magyar diákok identitástudatában.

„A vitás kérdések rendezésére azonban jelenleg reális lehetőség van, ezért megalapozott és helyénvaló a mérték-tartó optimizmus a szlovákiai magyarok problémáinak megítélésében” — jejezte be előadását Vigh Károly.

Meleg József

Freud és én

Magamra maradtam a szobában. Már éppen azon tűnődtem, el kéne indulni hazafelé. Kopogtattak. — Tessék! Nyikordult a kilincs és az ajtó. Kettlen léptek be. Másodiknak ő. (Akkor még csak így, kis „ö”-vel.) A fiú mondani kezdte, mi járban van. Ő hátul állt, nem szólt semmit, nézelődött. Mint aki vár valakire, vagy valamire. Miközben a fiú beszélt, azon töprengtem, hogy Ő (most már így, nagy „O”-vel, mert megnéztem figyelmesen és valami furcsa érzés hirtelen vad erővel elkaptott) véletlenül jött-e be együtt a fiúval. Szurkoltam, hogy ne tartozzanak össze. (Nem is tudom miért. Hisz’ most látom Őt először.) Rákérdeztem. — Te velem vagy, vagy keresel valakit? — Nem, nem vele vagyok. X-et keresem.

Megdöbbant a szívem. Hurrá! Semmi köze a fiúhoz. (Olyannyira, hogy közben az el is ment.) Kettesben maradtunk. Egy aforizma jutott eszembe. „Boldogság nem lekapcsolni a villanyt, ha kettesben maradsz egy lánnyal egy szobában.” A kapcsolóra néztem. Eh, ez nem az én stílusom. Különböznem is nővér-komplexusom van — mint ezt Freud követőjeként megállapítottam magamról. Beszélgetni kezdtünk. Ő is hazafelé tartott, csak útközben beugrott ide, hátha itt találja a keresett személyt. Rákérdeztem merre lakik. Hm. Tulajdonképpen én is mehetek arra haza. Egy kis kerülőt jelent ugyan — de talán itt a sóha vissza nem téro alkalom. Hazakísérhetem. Megtudhatok róla egyet s mást. Kitalálhatok valamit, hogy máskor is találkozzunk. Vágj bele, öcsém! — biztattam magam.

Elindultunk a villamoshoz. Milyen jól áll rajta a kis fekete kalap. (Később elmesélte

a sztorit, hogyan szerezte.) A haja a szökének egész sötét árnyalatában játszott. Mindig is a szökék voltak az ideáljai. (Érdekes anyám is szöke. Mit is mondana erről Freud?) Meséltünk egymásnak, s közben a tekintetünk találkozott. A villamos meg rohant. Szinte száguldott. Máskor meg úgy megy, mint a tetű. (Érdekes, a megállóban sem kellett rá várni, bezzeg máskor meg a jó édesbe kívánom a forgalomirányítókat.)

Belefeledkeztem a szemébe. Kék. (Anyámnak is. Nesze neked, Freud!) A tengert idézte bennem. Milyen jó is ebben a kékségben elmerülni, lubickolni. A kék hullámaira ráfeküdni, lebegni, hagyni hogy sodorjon az ár, hogy ringasson a hullámok szépséges játszózása. Istenem, talán itt áll előttem álmaim asszonya. Beszél hozzám, megérinthetem, érzem az illatát. (Ugyan milyen dezodort használ?)

Leszálltunk a villamosról. Még két utca gyalog. A kapubejártnál megálltunk. Most, most, ... meg kellene csókolni. Finoman, érzéken, szinte rálehelve ajkaira a vágyakozást. De nem, nem merem. És ha visszaüt? Akkor legkevesebb ha találkozunk, talán még a fejét is elfordítja. Vagy messziről kikerül.

Igy legalább megvan az illúzió. Hogy remegve, forró öléssel hozzám bújt volna — ha megteszem.

Akkor szerdán jössz, ugye? Tudod — Szerdán? — délután. — Ja, délután. Ott lesznek. — Hát akkor, ... szia! — Szia!

A fenébe is! De messze van szerda! Ma még csak kedd van. Miért nincs rögtön szerda? Szerda. SZERDA. AGICA. AGICA!

(-nos)

Végre egy jó fogás

Lóerő-fölény

Tegnap este színházban voltam. Molnár Ferenc „habkőnyű” darabját, az Olympiát néztük meg. Az egész napos hajtás annyira kimerített, hogy nem volt nagy hangulatom hozzá, végül is elmentünk, sajnos kocsival. Az utolsó pillanatokban érkezünk, így mondanom sem kell, hogy a közelben nem volt parkolóhely. Találtunk egy udvart, beálltunk. Kerestük a házmestert, hogy megse legyünk „szabálytalanok”, mivel azonban senkit sem találtunk, nyugodt lelkiismerettel otthagytuk az autót. A darab valóban nagyon szórakoztató volt, felszabadult hangulatban gyanútlanul igyekeztünk a kocsihoz. Meglepetésünkre a kocsi „ráállt” egy Mercedes, így mozdulni se lehetett. Megérdeklődtük, kié az autó. Becsöngettünk az ismeretlen tulajdonoshoz. Erősen kopaszodó 50-es férfi nyitott ajtót és 3 közismert rövid szóval elküldött bennünket a ... Próbáltuk megmagyarázni, milyen kis fáradtság, ha arébb áll. Azzal tisztában voltunk, hogy máshová is állhatott volna, de hát biztos az a megszokott helye. Arca színváltozásából és az inguuj feltűrésével jelezte, hogy verekedni fog, ha nem megyünk el azonnal. Jobbnak láttuk otthagyni. Visszatértünk az autohoz és próbáltuk felmérni a szinte lehetetlen helyzetet. Ekkor megjelent az udvar „bikája” és közölte: ha azonnal nem takarodunk, súlyos következményekkel számolhatunk. Közölte még azt is, hogy reggel négy óráig lehet menni a kocsiért. Érez-tük tehetetlenségünket és jobbnak láttuk elhúzni a csikót. Villamosra szálltunk és hazamentünk.

Másnap egyedül tudtam az autót érni. A látvány sárga volt. A kocsi két méterrel arrébb találtam, két hátsó lámpája összetörve. Összeszorítottam a fogam, nehogy el-sírjam magam. Úgy éreztem, menekülnöm kell erről a helyről. Ezek után már nem lepett meg, hogy a kipufogók mindenfeléval teledugdosták, szerencsére el tudtam indulni...

Zita

Egy fiú a házból Közgázos volt, eltés lett

— Nem tudom, mennyire vagyok jó alany ehhez a riporthoz. Sokkal több az esetemben az olyan herce-hurca, amely inkább rám jellemző, mint a körülményekre. Azt hiszem, enniattam lett ilyen.

Előrebocsátva e megjegyzést, ismerősöm Sz. Gábor készségesen vállalta a beszélgetést arról, mi történt, amikor elhatározta, hogy a Közgázról át akart iratkozni az ELTE-re. Mindig jó tanuló, komoly gondolkodású volt, biztos voltam benne, hogy ez a döntése sem valami hőbortos elhatározás.

— Miért akartál átmenni?
— Másodévbén határoztam el, hogy filozófiát fogok tanulni. A Közgáz sokkal kevésbé közelít a humán tárgyakhoz, ezért úgy döntöttem, átmegyek az ELTE filozófia szakára.

— Nem tartottál az ilyen átiratkozással járó tortúrától, esetleg attól, hogy fel sem vesznek?

— Utólag már tudom, hogy elhatározásomban hatalmas naivitás és jóhiszeműség vezetett. Ugyanis azt hittem, hogy nemcsak mondják, de valóban is igaz, a mi világunkban arra kell törekednie minden embernek, hogy a legjobb képességét fejlessze ki magából. En ezt komolyan vettem és bizony keményen megdorgálták érte.

De ne vágjunk a dolgok elébe. Gábor elmesélte, hogy a bölcsészkar lékái hivatalában részletesen elmagyarázták, milyen kikötéseket támasztanak vele szemben, ha át akar menni. Hét kérdésvény fogalmazott különböző helyekre az ügyben, amit nem tar-

tott különösnek. Meglepetés a Közgázon érte. Itt ugyanis ellentétben az elhatározását.

— A tanszékvezető nyomdafestéket nem tűró stílusban adta tudtomra, hogy mivel szórakozzok. És egyáltalán mit képelek én, nálamnál sokkal rövidebb hajú embert is talált volna, mint amilyen én vagyok erre a szakra... Ezek után kíváncsiorogtam a tanszékéről, és elhatároztam, hogy ide többet be nem teszem a lábamat akárhogy alakuljon a sorsom. Ettől függetlenül aláírta, hogy támogatja átiratkozásomat. Meg kell jegyeznem, ez a fajta viselkedés általában nem jellemző a Közgázra. A dékái hivatalban például semmi problémám nem volt. Megértően kezelték az ügyemet.

— Na és milyen volt az ELTE-n a felvételi?

— Egy beszélgetés Hermann István tanszékvezetővel oroszul és angolul arról, hogy mi volt az első filozófiai élményem. A tárgyalás végeztével aláírta kérésomat. Ezt a papírt átadtam a bölcsészkar dékánhelyettesnek, s rögtön meg is beszéltek, hogy miután már korábban felvételiztem történelemből, ezért nem kell se írásbeli, se szóbeli vizsgát tennem. Egyedül filozófiából írásbeliztem és a legmagasabb pontszámot értem el. Mindezek után úgy ért, mint derült égből a villámcsapás az értesítés, amelyben az állt, hogy sajnálattal tudatják, de nem tudnak felvenni, mivel nem jelentem meg a történelmi írásbelin, sem a történelem és a filozófia szóbelin. Rohantam a dékánba, hogy tisztázzam a dolgot, de ezúttal mással beszéltem, nem a dékánhelyettesrel és mivel nem tudta a jobb kéz, mit csinál a bal; mit volt mit tenniük, megerősítették elutasításomat.

Mit tehettem mást, visszajött a Közgázra. Mivel nem akart a régi szakam továbbtanulni, beadta kérvényét, hogy vegyék át a külgázra. Itt azonban tudomására hozták, hogy nem lehet csak úgy ugrálni, ezért aztán belkeres let, néhány különböző vizsga után.

— Gondolom, ezt a helyzetet átmeneti állapotnak tekintetted egy újabb bölcsészkar felvételiig.

— Szó sincs róla, az volt a határozott szándékom, hogy elvégzem most már a Közgáz. Noha kezdetből fogva nagyon elkészerített a körülmény, hogy a korábbi szakommal szem-

ben, itt a csoporttársaim nem olyan érdeklődők. A legtöbbje az árral úszott. A tehetségesebbjém sem elsősorban a szaktárgya érdekelte, hanem általános érdeklődésű volt. Nem lehetett összehasonlítani a filozófia szemináriumokat sem annak ellenére, hogy itt a szemináriumot mindent megitt, hogy az érdeklődést felkeltse. Akit kicsit is érdekelt valami, az jelentkezett a szociológiára. En is megpróbáltam. Nem tetszett, unatkoztam. Sajnos, teljesen alapokról indult az oktatás, semmi olyat nem kaptam, amit nem tudtam volna. Egy lány azt kérdezte az egyik órán, mi az a mentálhigiénia. Vagy máskor, amikor az öngyilkosságról volt szó, mindenki arról kezdett beszélni, hogy a családjában ki is lett öngyilkos. Hát ezek a tapasztalatok is hozzájárultak, hogy a félév közepén úgy határozzak, ebből elég volt. El kell mennem. Hangsúlyozom, kifejezetten az én hibából adódott, hogy mindez engem nem érdekelt.

Es másodszor is jelentkezett a bölcsészkarra. De ezúttal tíz perc alatt felvették. — Írtam korábban egy 80 oldalas tanulmányt Arnold Gehlen Az ember című esszéjéről, amelyben világnézet kérdésekről van szó. Az írásomat a Gondolat Könyvkiadó egy új sorozat indításával talán kiadja. Ezt már az első felvételinél is tudtam, de nem akartam róla szólni. Most viszont kértem egy írást a kiadótól és ezzel megjelenve a bölcsészkaron, minden akadály nélkül felvettek.

— Hány évet vesztegettél így el?

— Négyet. De a filozófiát különben sem a legjobb 18 évesen elkezdni tanulni. A csoporttársaim is mind idősebbek, vannak közöttük 25, 26 évesek. Egyébként nem tekintem elvesztegetett időnek a közgázos éveket, valószínűleg nem az egyetem érényei miatt, hanem elsősorban azért, mert itt voltam 18–21 éves. A Közgázon az emberi kapcsolatok szempontjából olyan dolgokat értem meg, amelyekre nem biztos, hogy máshol alkalmam nyílt volna. Szakmailag nem sokat adott az egyetem. Az volt a tapasztalatom, hogy megdöbbenően kevés tudással meg lehet szerezni a diplomát, olyanfajta kiskapuk vannak, ezért is lehet lebecolni.

— Ezzel szemben mi a helyzet az ELTE-n?
— Tanulás szempontjából nincs nagy különbség. Nem tudom pontosan, hogy más mit

csinál a szakon, de én a szabad időmben is a szakmai érdeklődésemnek megfelelő könyveket olvasok. Ennek az egyetemnek az a nagy előnye, hogy már elsőől kezdve óriási szabadsággal szabadon választhatja meg az ember, milyen tárgycsoportokkal akar foglalkozni a kötelező kurzusok mellett. Szemben a Közgázzal, ahol, ha akar, ha nem, meg kell tanulnia könyvelni.

Az ELTE sokkal több, mint a Közgáz, de még messze van az egyetem (universitas= egyetemesség) eszményétől.

— Ha már a két egyetem összehasonlításánál tartunk, ezenkívül milyen szembevetendő különbségeket tapasztaltál?

— Az ELTE-t és a Közgáz-t nem összehasonlítani szeretném, hanem tapasztalataimat szeretném elmondani arról a két egyetemről az átjelentkezésem kapcsán. Tehát inkább arra szeretném helyezni a hangsúlyt, hogy mik történhetnek meg egy magyar egyetemen, mintsem arra, hogy épp melyiken történt ez. Azt hiszem történetem tanulsága elsősorban a magyar felsőoktatás jelenlegi állapotát példázhatja, egy lehetséges szempontból. Azonban, ha különbségekről kell beszélnünk, hát tessék:

Az ELTE-n mindenfajta hivatalos ügy elintézése sokkal bürokratikusabb. A Közgázon közvetlenebb, emberibb a kapcsolat diák, egyetemi dolgozó és tanár között, az ELTE-n sokkal nagyobb a távolságtartás a diákok és azok között, akiktől függnek.

— Hogyan vélekednek a bölcsészek a közgázosokról?

— Közismert, hogy általában lenézik a közgázosokat. Felsőbrendűségi éntudatukat az táplálja, hogy rögtön felvették őket az egyetemre, miáltal szentül hiszik magukról, hogy ők okosak és ezt a tudatukat az egyetem oktatói is honorálják. Természetesen ez alól kivételek vagyunk mi, akik a Közgázról jöttünk.

— Mesélj a bölcsészkaron folyó filozófia- oktatásról.

— Aki nem filozófia szakos, annak itt is ugyanolyan gyenge a filozófia oktatása, mint a Közgázon, ahol a filozófiát úgy kezelik, mint egy teljesen távolról álló dolgot a többi tárgytól. Ha valaki filozófiával akar netán foglalkozni, az kizárt dolog, hogy dip-

„Adass nekem egy lap tiszta pergament...”

— Azt nem tudom, bejutok-e, de ha sikerül, aznap este nektek fogok játszani — mondta Főrizs Sándor, a Rajk kollégium második emeletén levő szobájában. Mit tagadjam, protekcióért fordultunk hozzá: varázsolna be bennünket a Tanulmány csoport Bulgakov-előadására, mert eddig már kétszer hiába próbálkoztunk. Túl sok választásunk nem volt, hisz ő az egyetlen közgazdász diák, aki a Tanulmány színházi csoport tagja. Márpedig előadásukban a Mester és Margarita az utóbbi évek legforróbb sikerű, bombázatos hírű amatőr produkciója.

Fáradt, tompa tények visznek át egy meleg, tavaszi alkonyatba, friss szagú ácsolat a bulgárvégi Moszkva, tetején a parányi tér ama bizonyos hosszú fásor a Malaja Bronnaja mentén. Hangja is hallatszik immár a két férfinek: Igen — bólinthatunk — Jézus Krisztusról folyik a szó, előtűnik tehát a Mester és Margarita első jelenete.

Ellenállók még a színpadról áradó erőnek és a színészt figyelem. Alakított arca mögött akaratlanul meglesett civilt gesztusait keresem: egyetem, menza, folyosó, kollégium, könyvtári pillanatok emlékeit. Hiába. Az átváltozás már órákkal ezelőtt megkezdődött. A színész, aki amúgy negyedéves, tanár A szakos, Rajk-kollégista, egy abszolút civil, de az előadás hangulatát előkészítő fél nap után, kora délután érkezik meg a színházba. Neki és társainak minden más, mint a filmgyárból, rádióból, hahniból lihegve beeső profik világában. Ő fiziológiailag ellazítja magát, erőteljes mozgásokkal, koncentrációs, hangulati gyakorlatokkal készül. Ismét lazít, a ritmust, a zeneiséget figyeli magában, bejáratja a hangját. Az egész nap benne rezdülő ihlettel hangulata eluralkodik, átváltozása teljes, készen áll arra, hogy elképzelje a színpadi helyzeteket, s azok megtörténjenek vele. Az előadás elvezzi az álmát, utána hajnalig üldögél, némán szívja cigarettáit.

— És amíg a színpadon van, a belépője ellenértékéért kiszolgáltatja testét-lelkét a székorsókban szorongóknak — mondom beszélgetésünkön.

— Oriási tévedés! A színész nem saját belső énjébe, hanem az alakítottába enged be tekintést. Kemény és tartós koncentrációval arra törekszik, hogy minél erőteljesebb legyen a színpadon: a színész számára a színház egy nem

mindennapi magatartás nem mindennapi megvalósítási terrepe. Hatni akar, de uralja önmagát és a helyzetét, kiszolgáltatottságról szó sincs. En most itt, a saját kollégiumi szobámban, a fotelban ülve vagyok abszolút sebezhető és kiszolgáltatott, mert minderről beszélnem kell. Azzal, hogy elmondtam, hogyan változtatom magam civilből színházpadivá, elértük a határt, ameddig hajlandó vagyok kitárulkozni, úgyhogy ne kérdezz erről tovább, beszélgesünk inkább másról...

— Tévedek, ha azt gondolom, hogy a te életmódod, színházi, irodalmi érdeklődésed távol esik a Rajk kollégiumban elfogadott politizáló, szakmai teljesítményre törekvő értérendtől?

— Messzemenően toleránsnak velem szemben. Ha nem így lenne, már rég repülőm kérelmet volna innen, hiszen a szakmai követelményeknek formálisan se igen teszek eleget. A legutóbbi beszámoló nem csináltam meg, most megint itt van a nyakamon, és én ismét nem készültem, és ennek azt hiszem lesz már következménye. A saját helyzetemből látom, hogy a margóra szorultak egyre nagyobb probléma a kollégium számára. Ma hiányoznak közülünk a korábbi időkben szokásos „nagy emberek”, a mostani tagok egyre nehezebben illeszthetők bele a kollégium tradícionális képébe. Korábban ez egyedi probléma volt, és a kollégium évről évre kizárta tagjai közül azokat, akik szakmailag, vagy közösségre nem voltak képesek vagy hajlandók integrálódni. Sokat gondolkodom ezen. Harmadév végén erősödött meg bennem egy fölismerés, amikor megéreztem, milyen impotensek vagyunk mi, félelemeti fiúk. Semmire se haladtunk a szakmai pletykázkodáson meg a személyeskedésen túl. Egy ilyen kollégium alkotói szándékot feltételez, s belőlünk ez hiányzott. Nem ástunk magunkba, nem építkeztünk magunkból, erősnek és eltökéltek kellett volna lennünk, de mi nem voltunk azok. Különösen mindgyükünkben ott volt az ígéret, a lehetőség, de együtt nem jutottunk semmire. Nekem pedig akkor nagyon fontos lett volna érzelmileg és szellemileg tartozni valahová. Vágytam arra, hogy erős személyi kötődésű tanítvány legyek egy méltó mester mellett. Aztán rájöttem, hogy mestereik és tanítványok, embert formáló iskolák helyett felü-

letes ismeretségek, kallódás van csupán.

— Milyen iskolát vállalnál, milyen mesterhez tartoznál szíved szerint?

— Mai állapotomban már sehová sem tudnék teljes elkötelezettséggel tartozni.

— És vannak Margariták, akik segíthetnek?

— „Ki állította, hogy nincs a földön igaz, hűség, örök szerelem? Megérdemli, hogy kitépjék a hazug nyelvért!” — ezt írja Bulgakov. Hazug nyelvű vagyok, mert nem ismerem a csak igaz és hűség szerelmét. Még sohase maradtam úgy, mikor szerettem volna. És mégis mi más keresnek, mint a változásban is az örököt, az igazit. Ez a véremben van. Az ember alapvetően hitetlen, ez a véleményem. En is az vagyok. Nem hiszek a Margaritákban. A vérem mondatja velem, hogy vannak.

— Erőssé tett az egyszerű mindenkit elérő felismerés, hogy csak magadra számít-hatsz?

— Erősebb nem tett, inkább magányos. Hiszem, hogy az ember életmódja, idő-

beosztása, mindennapi üresjárat, az, ahogy éjjel alszik, mind-mind befolyásolja, hogy mire képes, a gondolatok és a személyiség együtt rajzolja meg, milyen vagyok. En mindig vigyáztam rá, hogy a gondolatom előtte járjon a személyiségemnek. Mindig is a sors ellen akartam játszani...

— Mit tartasz sorsodnak?

— Egy mezőtűri középiskolába jártam, és tovább akartam tanulni, mert tanulni jó, és mert megvoltak a szükségesség pontjaim. Felvettem, behívtak katonának. Elsőben átiratkoztam tanár szakra. Tipikus halogató taktika volt egy ötvenes szakra átnyergeltem. Az akkori érdeklődésemet ki is elégítette ez a szak, mert elméleti, mentes a direkt közgazdasági módszertani tárgyaktól, és mert a barátok hatása is ezt erősítette bennem. Ahogy érik az ember, egyre jobban megvilágosodnak a dolgok. En is rájöttem, hogy bejárak ugyan az egyetemre, leteszem a vizsgáimat, de tulajdonképpen nem kötődöm ide. Se fogékony, se érzékeny nem vagyok a közgazdasági

tantárgyakra, jobb lenne egy más iskolában. Testvérem nincs, szüleim már régóta nem tudnak követni: féltének.

— Van, aki azt mondja rólad, sokkal nyugodtabb vagy, amióta ehhez a társulathoz tartozol.

— Egyáltalán nem igaz, hogy belső nyugalmat adott, legfeljebb a gondolataim lettek tisztábbak. Némi gimnáziumi színjátszó múlttal, nagy szorongások közepette jelentkeztem első koromban a Tanulmány csoportba. Mi koncentrációs gyakorlatokkal egy speciális, színészi játékokra képes belső világot építünk fel magunkban. Ma már tudom, hogy önszűrés, önértékelés felvételi vizsga volt az a sok gyakorlat, amelyek során kiderült mindenki számára, oda való-e, vagy sem.

Számomra a színház az az út, amin most elindulhatok. Mindéddig engem is a szülem tartottak el, s ez befolyásolta a döntéseimet. Nekem a színház eddig pénz nem hozott. Ha kaptunk valamennyit egy-egy föllépésért, az színházi ruhákra kellett, a maradék meg legfőképpen cukrászdai nyalakodásra volt elég. A Mester és Margarita mindent

megváltoztat. Egy neves me- nedzseriroda akarja forgalmazni az előadásokat. Kapunk már meghívást Rimaszombatra és várható még több is. Egy amerikai alapítvány olyan jelentős összeggel kívánja támogatni (egy magyar bizottságon keresztül) a Tanulmány csoportot, hogy abból három évig fix fizetést foglalkozhatunk csak a színházzal. Cserébe viszont mindent megszab a Mester és Margarita: le kell mondanom arról, hogy az utánpótlás csoporttal rendezőként is kipróbálhassam magam, és sok-sok előadást kell tartanunk a Mester és Margaritából, holott az eddigi nyolc engem tökéletesen kielégített, és szívesebben fognék valami újba. A siker meghozza azonban azt a pénzt, ami szabaddá tesz a döntésemben: megvalósíthatom néhány érdeklődő elhatározásomat...

A beszélgetőtárs elhallgat, kiissa poharából a tejet, aminek papír-fehérsége vissza-vissz térben és időben, s nézővé tesz újra: ott sejtnek a színesben mindent, amikor mint Lévi Máté-Tanítvány így szól a színpadon: „Adass nekem egy lap tiszta pergament...”

Molnár Gabriella

A kultúra sirámai

I.

„Vállalati gazdálkodás és állami finanszírozás a kulturális szféra területén” címmel, harmadéves hallgatóknak új alternatív tárgyat hirdetett meg az ipargazdaságtan tanszék. A foglalkozások vezetőjével, Marschall Miklóssal, a Művelődéskutató Intézet tudományos munkatársával a kultúra és gazdaság kapcsolatáról beszélgettünk.

— Az utóbbi évtizedben érezhetően megnőtt az érdeklődés a művelődés és a gazdaság összefüggései iránt. Erre az időre esik — nyilván nem véletlenül — az első, kifejezetten ezekről a kérdésekről foglalkozó magyarországi tudományos műhely megerősítése is. A Népművelő Intézetben működő kutatócsoport (elsőszőr kétő, majd három fő) létrehozása Kocz Gábor nevéhez fűződik.

Jelenleg ketten — Kuti Éva és Jomágy — alkotják a „team”-et. Gondolataink, kutatási eredményeink kettőnk jó

együttműködésének köszönhetőek.

Ha a kultúra finanszírozásával foglalkozunk látunk két: azaz, hogy a kultúra finanszírozása központi állami kézbe került, alárendelődött a központi újrarendelés mechanizmusának.

A kulturális szféra így résztvevője lett egy sajátos tökéletesítési versenynek, amelyet furcsa munkamegosztás jellemel. Vannak egyfelől az igénylők, másfelől a döntéshozók, akik az igényeket szelektálják, rangsorolják és a rendelkezésre álló erőforrásokat, eszközöket elosztják. Az igénylőknek kérdésük jogosságát, fontosságát alátámasztó érveket kell összeállítaniuk az igénylők számára, természetesen ezek a döntéshozók nyelvén fogalmazódnak meg, s érdekeikhez alkalmazkodnak. Az érvek előadás módja a kulturális szféra esetében a sűrűn k o z á s, ugyanis a szféra legfeljebb hangzatos, de nem „kemény” érvekkel rendelkezik egy rövid távú kényszerű kielégítő gazdaságban.

Legfontosabb következtetésünk az, hogy fel kell hagyni ezzel az érvelési móddal, és az anyagi gondok objektív okait kell keresni.

A művelődés anyagi lehetőségei az elmúlt 40 év folyamán egy kettős meghatározottság erőterében alakultak ki.

Az egyik meghatározó tényező a kultúra politikai legitimitációs funkciójából adódik, vagyis az új hatalom a kultúrától igényli küldetésének — az adott társadalmi, gazdasági viszonyok jövőképe szerinti átalakításának — elismerését, igazolását. Ez a deklarált fontosság növeli a kultúra anyagi lehetőségeit, de minőségére nézve igen káros lett, az ötvenes években a kultúra a politika népszerűsítésének eszközüvé degradálódott. A másik (gazdasági) meghatározó tényezőnek a „közvetlen tervgazdaság” érdekvizonyait tekinthetjük.

(A közvetlen tervgazdaság Bauer Tamás kifejezése, és irányító apparátus és a vállalatvezetők közvetlen, személyes alá-, főfelrendeltségi viszonyaira utal.) Ezek hosszú távú, stratégiai szinten a kultúra gazdálkodási lehetőségeit károsan befolyásolják.

Közismert az anyagi javak szűkössége. Ezzel összefüggő — Korna János által levezetett — „halasztás-ütemezés-halasztás” mechanizmus, amelyben egy bizonyos tūrés határ elérése szükséges ahhoz, hogy egy ágazat vagy vállalat, intézmény fejlesztési lehetőségeh jusson. Ebben a hiány diktálta „versenyben” az jár jól, akinek viszonylag alacsony a tūrés határ, tehát a fejlesztés halasztása hamarabb válik lehetetlenné, mert a további halasztás a normális működés felborulásával fenyeget. A nem termelő ágazat, de különösen a kultúra hátrányba kerül, mert, magasabb a tūrés határa. Jellegénél fogva a bajok később és áttételesen jelentkeznek, így a halasztás tovább és rejtettebben folytatható.

A kulturális szféra azonban a napi gazdálkodás szintjén is hátrányt szenved a tervgazdasági versenyben. Ez abból adódik, hogy intézményeinek jelentős része közület, költségvetési szerv. A közületek pedig vertikálisan, tehát a felsőbb szervekkel való viszonyban is és horizontálisan, vagyis a vállalatokhoz kapcsolódásokban is hátrányos helyzetben vannak, legalábbis a vállalatokhoz képest.

A magyar közmuvelődési intézményrendszer történelmi összehasonlításával kapcsolatban is végeztünk empirikus vizsgálatokat a kutatócsoport. Ezek eredményei is alátámasztják elméleti következtéseinket? — Első lépésben három tör-

ténelmileg karakterisztikus időpontban (1938-ban, 1955-ben, 1980-ban) vizsgáltuk meg Győr városának közmuvelődési intézményrendszerét, majd második lépésként az említett évekre vonatkozó országos statisztikai adatok feldolgozását végeztük el. A kulturális intézményhálózat fejlődésének elemzése azt mutatja, hogy a közmuvelődés is osztozott a többi infrastrukturális ágazat sorsában,

a feladatok és teljesítmények nagymértékű extenzív növekedését ill sem alapozta meg az intézmények és a tárgyi feltételek arányos fejlesztése. A színház, mozi- és hangversenyintézetek számának dinamikus emelkedése, a múzeum- látogatók számának megokozódása mögött nem az intézményhálózat hasonlóan gyors kiépülése, hanem a meglévő intézmények túlterhelése, a felújítások, rekonstrukciók elhanyagolása rejtett.

A meglévő intézmények túlterhelésének jó példáját adják a hangversenyek adatai. Mivel a hangversenyintézetek száma 1950 és 1980 között közel kilencszeresére nőtt, ugyanakkor ezalatt az országban egyetlen új, kifejezetten erre a célra szánt hangversenyterem sem épült.

A felújítások, rekonstrukciók elhanyagolására vonatkozó példák a tetszés szerint válogathatunk, a kulturális szféra bármely részterületéről. Az élevesztéssé vált színházak az aladúcolt múzeumépületek az beázó könyvtárak és a hámlo vakolatú művelődési otthonok egyaránt arról tanúskodnak, hogy a művelődési intézmények rekonstrukciójára vonatkozó döntés többnyire már csak kritikus helyzetben, az összedőlés veszélyének árnyékában született meg.

Az országos statisztikai adatok a kulturális intézményrendszer jelentős bővülését mutatják. Az adatsorok szemérmesen elrejtik azt a tény, hogy az intézményszám növekedése az esetek igen nagy részében beruházástakarékos, hamis fejlesztések eredménye volt. Ami nem érhető tetten az országos adatokban, az jól nyomon követhető győri vizsgálatainkban. Győrtől, s ez a helyzet korántsem csak a városra jellemző, a művelődési intézmények számának jelentős növekedése ellenére a mozik, művelődési házak, könyvtárak, múzeumok egy részének működését a tárgyi feltételek hiánya erősen gátolja, már-már lehetetlenné teszi.

A lakóházakból, üzemi épületekből, étermekekből, stb. seb- telen kulturális intézmények alakított épületek jök voltak a statisztika szépítésére, de kevésbé alkalmasak arra, hogy megfeleljen keretük biztosításnak az intézmények közmuvelődési funkcióinak betöltéséhez.

A kutatócsoport részt vett ezenkívül Békés és Győr-Sopron megye összehasonlító vizsgálatában is. Mik voltak a felmérésből levonható legfontosabb tanulságok? — A vizsgálat keretében a két megye kulturális költségvetési adatait gyűjtöttük össze és elemeztük. Megdöbbentően alacsonyok a települések közmuvelődési alapellátására fordított költségvetési kiadások, ugyanakkor igen nagyok az egyes települések közötti különbségek. A maradék-elv alapján kezelt kulturális szférán belül is ugyanez a mechanizmus működik, tehát a fejlesztés leginkább rászoruló, halmozottan hátrányos helyzetű kis falvaknak szinte már semmi sem jut. A központi elosztás rendszere éppen legfontosabb céljait — te-

hát azt, hogy mindenki számára hozzáférhető legyen a kultúra, hogy a hátrányos helyzetben levők lehetőségeit javítani kell — sem tudja teljesíteni, sőt az elmentendőket még fokozza, kiélezi.

Empirikus adataink és elméleti vizsgálódásunk alapján arra a meggyőződésre jutottunk, hogy

a közvetlen tervgazdaság intézményi, érdekeltégi viszonyainak reformja nélkül aligha javítható igazán a kulturális szféra finanszírozási helyzete.

— Mit nevezhetünk hatékony finanszírozásnak? Milyen követelményeknek kell eleget tennie egy jó finanszírozási rendszernek? — A kultúra finanszírozásának rendszerével kapcsolatos követelményeket több oldalról, a kulturális szféra szereplőinek eltérő nézőpontjából fogalmazhatjuk meg. A közönség, a társadalom szempontjából a kiindulópont a kultúrának az a különös kettősége, hogy egyfelől alapszükséglet, amelynek kielégítése kollektív erőfeszítéseket igényel a társadalomtól, másfelől több is annál, nem szabványosítható, kielégítése lehetetlen akár részvételi, személyes választás, alandó visszajelzés nélkül. Nagyon fontos követelmény az, hogy a kultúra hozzáférhetőségét hivatott finanszírozási megoldások ne csorbítsák a közönség, végső soron a társadalom, kontrollját a kulturális tevékenységek felett.

Az alkotó művészek, a kultúrális értékek szempontjából a legfontosabb követelmény az, hogy a finanszírozási rendszer ne korlátozza a művészi szabadságot, a művész minél kevesbé kössék művészetben kívülről szemponok, biztosítsa ugyanakkor a művész kezdeményező szerepének érvényesülését. A kultúrpolitikai irányítás szempontjából az a jó finanszírozási rendszer, amely teljes mértékben alá van rendelve a kultúrpolitikai szándékoknak, befolyásolható, kézben tartható, biztosítja a kultúrpolitikai preferenciák érvényre jutását, tehát hatékony szabályozó eszközt jelent a kultúrpolitika kezében.

A kultúraközvetítő intézmények legfontosabb igénye az, hogy a finanszírozás biztosítsa a művelődési intézmények gazdálkodási önállóságát, a ki-gazdálkodott pénzeszközök saját hatáskörben való független felhasználását. A gazdaság, a gazdaságirányítás alapkövetelményeként fogalmazható meg az, hogy a kulturális szféra szervesen illeszkedjen a gazdaságba, intézményeinek működése ne sértsa a gazdaságban általánosan érvényes jártékszabályokat.

Már a követelmények pusztán felsorolásából is nyilvánvaló, hogy ezek egymással is konfliktusban vannak, hogy nem képzelhető el olyan finanszírozási rendszer, amelynek csak előnye vannak. A legoptimálisabb finanszírozási rendszer az, amely a kulturális élet különböző szereplőinek nagyjából azonos dolgokat biztosít, és a legtöbb garanciát nyújtja arra nézve, hogy minél kevesebb hatalmi helyzet, egyoldalú alárendeltség jöjjön létre gyakorlatban.

Elméleti kutatásaink és empirikus vizsgálataink tapasztalatai alapján egyaránt úgy látjuk, hogy a több esatornás finanszírozási rendszer sok előnyt rejt magában, tehát a nem központi — társadalmi, egyesületi, magánmecenásoknak nagyobb szerepet kell nyerniük a kultúra finanszírozásában. Röviden: a legfontosabb követelmény a kultúra finanszírozásának demokratizmus. Róza Iván

lómata legyen, pedig ezt a két dolgot nem tartom ellentmondásosnak. Viszont a filozófia szakon kitűnő előadásokat tartanak, és ezeken mindig tart ház van.

— Gondolom kialakult világnézettel esett választásod a filozófiára. Milyen a világnézeted?

— Nem mondhatom azt, hogy marxista világnézetű vagyok, azért mert a marxizmust nem ismerem annyira, hogy magaménak vallhassam. Amennyit ismerek belőle, abból nagyon sok igazságot magaménak tartok. De a világnézet nem azonos a tanultakkal, az sokkal áttételesebb dolog. Engem például nagyon érdekelnék a vallások. Sok mindent igaznak tartok a vallási tanokban. A velük való foglalkozás gazdagabbá tett, azonban ez nem jelenti azt, hogy vallásos lennék. Általában több más is van, amivel szívesen foglalkozom, s aminek bizonyos részleteivel azonosulva erősödik a világnézetem.

— Egyáltalán, mit lehet kezdeni a filozófia szakkal?

— Ha a szak eredménybeli hasznosságát tekintjük, akkor valószínűleg semmit. De értékben annál többet. Talán megtanít gondolkodni olyan dolgokról, amelyekkel még nem is találkoztam.

— Tanítani vagy kutatni akarsz?

— Ha lehetőségem nyílna rá, akkor sem csinálnám. Művészetekkel szeretnék foglalkozni, színházzal vagy filmmel. Az önkifejezést nem öncélú dolognak tartom, hanem olyanoknak, amely mindenképpen a másik ember által válik fontossá. Az adás ténye az a kapcsolat, ami egyenlővé teszi az embereket. Minden emberi ténykérdés csak a másik ember által lesz értékes. Ezért iszonyú felelősséggel kellene minden embernek megválasztani, hogy mivel akar foglalkozni. Mert sok mindenre van lehetőség, de értéktelent nem szabad adni, biztosra kell menni.

— Miért pont a művészetet választod?

— Írogattam, de úgy érzem, az írással igazán nem tudom átadni, amit érzek. Márpedig hiszem magamról, hogy olyan többlet van bennem, amiből másoknak is tudok adni egy emberközponú alkotómunkában.

— Iskolapadok váltogatásán keresztül jutsz a célig, s közben hol tessz alkalmaid

megismerni az életet, ami nélkülözhetetlen az alkotóművészetben?

— Az iskolában is, otthon is, és millió más helyen is. Pénzszerezés céljából nemrég a Statisztikai Hivatal számlálóbiztos voltam a közelmúltban, és 84 lakást jártam végig Csepelen, Királyerdőn, a Szilágyi Erzsébet fasoron és Pestlőrincen. Megdöbbentő volt, milyen éleitek alakulhatnak egy céljaiban emberközponú társadalomban.

Gábor elmesélte, hogy járt Csepelen egy olyan helyen, ahol egy disznóolat alakították át lakásá. Út egy olyan konyhában, ahol a befolyt esővizet dunsztos üvegekkel fogták fel. Egy család mindössze 5 négyzetméternyi területen lakott. Mással viszont két ember egy 4 emeletes házban 300 négyzetméteren osztozott. „Nem igaz”, mondta, hogy milyen volt ez a ház. Mennyei csengőhangra jött ki a tulaj, aki foglalkozására nézve tsz-anyagbeszerző volt. Egy részeges családnál éppen egy véres verekedést „zavart” meg. De különösen megrendítette a magányosok helyzete. 40-50 év közötti egyedülálló asszony sirámaik hallgatta megértésével, aki félreértve érdeklődését egy diszkrét mozdulattal kulcsra zárta az ajtó. Néhány édes pillanatra a magányát akarta megosztani a számlálóbiztosossal. Csepelen egy család vacsorával kínálta, máshol megszártították átzott ruháját. Mig a Szilágyi Erzsébet fasoron rendőrral akarták elvitetni. Becsöngetett és a leslucok valaki kiszólt: „igazolvány?” Mire megkérdezte: asszonyom, ezt most kérni vagy állítja. Több sem kellett, azonnal rendőrt ordított az óvatos lakó, erre aztán gyorsan felmutatta az igazolványát.

— Ritka volt az ilyen eset, általában mindenhol érzéssel mentem el, mert az emberek, ha kérdezik őket, alapvetően szeretnek magukról beszélni, én pedig hallgatni és ez számomra egy izgalmas iskola.

— Mondd, milyen nyomat hagyott benned a Közgáz? Mit éreztél, amikor félév után, mint bölcsész újból beléptél a kapunkon?

— Meg kell vallanom, egy kicsit összeszorongt a szívem. Fájó érzéssel zártam le a léletem egy szakaszát.

H. E.

NDK-magyar szeminárium

Egyetemünk és a berlini Hochschule für Ökonomie Bruno Leuschner főiskola rendezésében december 3-4. között nyilvános szemináriumra került sor a Nyelvi Intézet színháztermében. A konferencia témája „A gazdaságpolitika eredményei és problémái a '80-as években Magyarországon és az NDK-ban” volt.

Az előadásokat három fő kérdéskörben tartották meg: tulajdonviszonyok, gazdaságpolitika és irányítási rendszer, külgazdaság. Az egyes szekciókban az előadásokat vita követte, melyen a (gyér létszámú) hallgatóság is feltehetett kérdéseket.

Szabó Katalin docens a '80-as évek intézményi változásainak, a kisvállalkozások elterjedésének a tulajdonviszonyokra gyakorolt hatását értékelte előadásában. Waldfried Schliesser egyetemi tanár a társadalmisítási folyamat és a tulajdonviszonyok NDK-beli fejlődését tekintette át. Előadásának különösen érdekes része a kombinátok gazdasági szerepével foglalkozott. Szabó Kálmán egyetemi tanár, vita-vezető éppen ezért javasolta, hogy jövőre rendezzenek erről szemináriumokat Berlinben.

Bácskai Tamás egyetemi tanár és Mandel Miklós docens a gazdaságirányítási rendszer '80-as évekbeli változásait, illetve a gazdaságpolitika kritikus pontjait és ezek következményeit elemezte. W. Hunschoek egyetemi tanár előadásából kitűnt, hogy az NDK továbbra is a központi gazdaság-

irányítást helyezi előtérbe, hiszen a 80-as évek kihívása idején is állandó növekedési ütemet biztosítottak.

A szeminárium második napján a külkereskedelem állt a középpontban. Helmut Blessing egyetemi tanár előadásának egyik tanulsága, hogy az NDK-ban az exportképesség növelése az adósságállomány csökkentésével járt együtt. Végso Béla docens külgazdaságunk eredményeinek és problémáinak tükrében hangsúlyozta, hogy hatékony külkereskedelmi munka megfelelő ipari háttér nélkül nem várható. Az utolsó előadást Horváth Lajos adjunktus tartotta „A magyar mezőgazdaság problémái és az agrárpolitika alternatívái a 80-as években” címmel.

Bora Gyula egyetemi tanár, rektorhelyettes összefoglalójában nagyon hasznosnak, gyümölcsözőnek ítélte a másfél nap munkáját. A szeminárium sorozat jelentősen hozzájárult a két felsőoktatási intézmény közötti kapcsolatok fejlődéséhez. Kiemelte a viták őszinte légkört, ugyanis természetesen néhány kérdéskörben eltérő vélemények alakultak ki. A szeminárium egyetlen negatívumának, ennek rövidségét tartotta, hiszen egyes vitás kérdések (mint például a kisvállalkozások szerepe) tisztázására nem volt idő. Végül megköszönte a hallgatóság figyelmét, s a tolmácsok (a német tanszék munkatársai) áldozatos munkáját.

— ri —

Éjszakai élet — Budapest '84

(Sorsom úgy alakult, hogy két héten át mindennap késő éjszaka értem haza...)

Éjjel után a Blaha Lujza téri aluljáróban már az aznapi újságokat árulják, cigányzenészek beszélgetnek még egy kicsit étteremzárás után. Oszsakállu öregember „lefekvés” előtt még vacsoráját, üres kenyert, majszolgatja.

Az Astoriánál régi ismerőssel találkozom, utoljára 3 éve láttam; derékszögben hajlott hátán cipelte batyuját a Nagycsarnok mellett. (Ilyen görnyedt hátat azóta sem láttam.) Azt hittem, már meghalt, de biztos hogy ő az. Fekete ruhája ugyanaz, arcát most is fe-

lete kendő fedi. (Máig sem tudom, hogy férfi-e vagy nő?) Ki tudja, hogy kemény telekben megégett teste meddig bírja még?

Csepelen, a buszmegállóval szemközt a betonjárdán fekszik valaki. Megpróbálják felébreszteni — sikertelenül. Valószínűleg merevrészes. Aztán nagy nehezen ketten a közeli padhoz vonszolják, nehogy felázzon.

Hazaérek; lakótelepi házunk bejáratán felirat: „A kaput este 8 után tessék becsukni!” Egy ideje valahogy mindig nyitva „felejttem” az ajtót...

— Rózsa Iván —

Szerkesztőségünk december 5-én emlékezett meg a magyar sajtó napjáról. Egyetemünk és a Hirlapkiadó Vállalat jóvoltából könyvajándékokkal jutalmaztuk a lap diákújságíróit és terjesztőit. A jó hangulatú bulin a Mikulás is kiosztotta ajándékait

Akár még érdekes is lehetett volna

Az egyik alternatív tárgy keretében gyárlátogatáson vehettünk részt a Filmarchívumban. Lehet, hogy mi vártunk túl sokat a lehetőségtől, de annyi bizonyos, hogy botrányos kudarcba fulladt az egész. A tethelyre fél 4-kor értünk oda — az előzetes megbeszélésnek megfelelően — de valószínűleg már itt kezdődött a baj. A munkaidő ugyanis 4-ig tart, tehát — az egyébként cseppet sem szimpatikus — hölgy roppantult sietett és csak annyit mondott, vagy inkább hadart el 20 percen, amennyi befelé és egy perccel sem lehetett tovább tartóztatni. Nem ismerem az archívumot (sajnos azóta sem) így nem tudom, hogy mit lehetett volna még elmesélni róla, de ahhoz nem fér kétség, hogy számos kérdés belénk szorult a villám-12 perces hatására. További 12 perc alatt végigrohantunk az épület utunkba eső szint-

jein, azaz a földszinten és a felemeleten, majd beestünk a vetítőterembe, ahol hatalmas élményben lehetett résznünk: levetítették egy angol nyelven beszélő „Stan és Pan” filmet, amit az esetleges közhit ellenére, szöveg nélkül nem lehetett megérteni. A remek délutánra az tette fel a koronát mikor tanárunk megjegyezte, hogy már 5 éve szervez ide kirándulásokat, és azok mindig pontosan így sikerülnek. Ezek után csak azt szeretném tudni, hogy akkor miért szervezi meg még a 6., 7., és +1-ik alkalommal is?!

Az egyetlen valamire való program a Lumiere-fivérek 5-6 perces filmjének levetítése volt, de attól tartok, hogy ez ilyen csekély vigasz egy elrontott délutánért. Ezt bizonyíthatja mindenki, aki akkor összehatalkozott kicsiny, ám annál jobban dühöngő csapatunkkal.

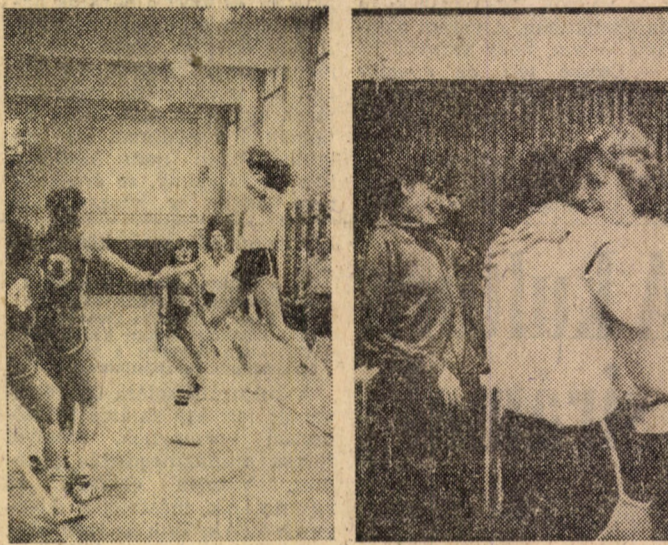
Sz. A.

Óriási meglepetés!

Fő a nyugalom!

Közelharc

Támadásban

Ez már a harmadik győzelem

Újra Közgazdász bál

Figyelem! Az egyetem KISZ-bizottsága 1985. február 9-én KÖZGAZDÁSZ BÁL-t rendez. Színhely a GELLÉRT SZÁLÓ termei. A bál program: — Táncebemutató; Bergendy szalonzenekar; Cigányzene; Humoristák; Előadóművészek; Bálkirálynő választás; Tombola (főnyeremény: 1 db 2 személyes 3 napos IBUSZ-utazás

Bécsbe, a programban szerepel az 1985. IV. 17-i osztrák-magyar meccs megtekintése is.) A bál belépőjegy ára 450 Ft, mely a vacsorát is magában foglalja. Két menü között lehet választani. ASZTALFOGLALÁS: személyesen a KISZ-bizottságon (telemrajz alapján). KISZ-BIZOTTSÁG

Emberek vagyunk...

(nők, férfiak stb.)

„Ne dicsekedj nőiddel. Ők dicsekedjenek veled.” (Eftimiu)
 „A férfi mindenekelőtt az asszony fia.” (O. Wilde)
 „Ha egyedül vagyok egy szobában, akkor ember vagyok. Ha bejön egy nő, akkor férfi lettem. És annyira vagyok férfi, amennyire nő az, aki bejött a szobába.” (Karinthy Frigyes)
 „Minden férfi a nő javát akarja. A legjávát.” (Bókai János)
 „A pesszimista azt hiszi, hogy minden nő könnyelmű. Az optimista reméli.” (Martti Larni)
 „Ha Kleopátrának rövidebb az orra, az egész történelem megváltozik.” (Pascal)
 „Van egy nő, aki egész életünkben foglalkoztat: A következő.” (Musatescu)
 „A nő egyszer engedelmeskedik, hogy tiszter parancsolhasson.” (Sartre)
 „Szép, ha egy nő okos, de okosabb, ha szép!” (Szabó József)
 „Az asszony olyan, mint az árnyék: fut előled, ha követed, ám követ, ha te futsz előle.” (Shakespeare)
 „Egy szép asszony paradicsom a szemnek, pokol a léleknek és tisztítóvíz a pénztárcának.” (Karl Kraus)
 „A mesék és a nők sokkal szebbek — éjszaka.” (Demetrescu)
 „A férfi és a nő hogyan érthetnék meg egymást, hisz mindkettő mást akar. A férfi a nőt, a nő a férfit.” (Karinthy)
 „A férfiak a szokás rabjai. Ezért tudják a nők megtartani őket.” (Maughan)
 „Sohasem hazudnak annyit, mint esküvő előtt, háború alatt és vadászat után.” (Bismark)
 „A szerelem betegség. Leghatásosabb gyógyszere a házasság.”
 „A szerelemben is van fejlődés. Valaha osztódás útján szaporodtunk.” (Feleki László)
 „A jó házasság feltétele, hogy a férj süket legyen, a feleség pedig vak.”
 „Volt egy ember, lemondott az italtól, mert részegségében a feleségét duplán látta.” (Haug)
 „A házasság gondjai olyan súlyosak, hogy csak ketten tudják elviselni. De legtöbbször csak hárman.” (Dumas Fils)

Összeeszegezte: Kolozsvári Zoltán

Intermezzo

Az esti villamoson két 30 év körüli férfi kapaszkodik mellettem, kifelé bámulnak a sötétbe. Hallgatnak. Gondolataik láthatólag messze járnak.

— Mit gondolsz — szólal meg hirtelen az egyik — van élet a halál előtt?

A társa felkapja a fejét, tekintete megélnkül. Lassan tanácstalanul felhúzza a vállát, majd visszajejt. Újra az ablakra merednek, nem szólnak többet.

Hazafelé ballagva Thomas Mertonra gondolok: „Mindnyájunknak meg kell halnunk. De aszerint választunk az élet és a halál között, hogy hogyan készülünk fel a halállal való találkozásra. Ha életünk során a halált választottuk, akkor a halálban átlépünk a halálból az életbe.”

— Kerezi Tibor —

A Fonográf a Jelenkorból

Szörényi Levente abbahagyta. 1965 óta lépett rendszeresen barátaival: Bródyval, Kocz Zsuzsával, megs megújulva. Most utoljára állt velük a színpadon. Húsz év után.

A hatvanas évek: nyílnak a határok, hosszú haj, farmer, Luxemburg-örület, frizsider-szocializmus, reform-előkészületek, rétegződéskutatások. Szörényiek, Bródyék népszerűsége határtalan: Az ész a fontos, nem a haj; Nem akarok állni, ha futnak a percek; Kereselem a szót; Láss, ne csak nézz. A társadalom felfedezése: Szőke Anni balladája; Ez az a ház; Miszter Alkohol; Hajnali lány; Kis Virág. Szintetizáló kutatások. Szörényiek, Bródyék népszerűsége határtalan: Az ész a fontos, nem a haj; Nem akarok állni, ha futnak a percek; Kereselem a szót; Láss, ne csak nézz. A társadalom felfedezése: Szőke Anni balladája; Ez az a ház; Miszter Alkohol; Hajnali lány; Kis Virág. Szintetizáló kutatások. Szörényiek, Bródyék népszerűsége határtalan: Az ész a fontos, nem a haj; Nem akarok állni, ha futnak a percek; Kereselem a szót; Láss, ne csak nézz. A társadalom felfedezése: Szőke Anni balladája; Ez az a ház; Miszter Alkohol; Hajnali lány; Kis Virág. Szintetizáló kutatások.

Hatvanharc: új mechanizmus, Párizs, Prága, Varsó. „Néma volt a völgy, a hegy, / őrizték a fegyverek. / Kinn a réten furulya szól, / zengő hangja lázadó. — Hódító, rabló katonának én nem állok / testvéreim guilcosává én sohase válok”. És: Miért hagytuk, hogy így legyen?

A hetvenes évek eleje: visszarendeződések, kifelé kacsintgatás, elbizonytalanodás, meghátrálás. E korszak számainak legjavát majd egy évtizedre betiltatják: Emberi jogok oratóriuma; Jelbeszéd; Egy fiatal költő emlékére; Ha én rózsá volnék (népdal lesz ez is!); Európa csendes; Nemzeti dal. Rendőri atrocitások ellenük.

Hetvenhárom: leváltások, száműzések. Az Illésből Fonográf.

A hetvenes évek: ide nem gyűrűzhet be világválság, sem áremelés. Sokan Fonográfék szemére vetik: a megváltozott körülmények közt nem ismételgetik korai naiv lázadó dalukat. Attételesebb, a kor hangulatát tükröző, a megváltozott realitásokat művészi- en tükröző dalok: „Ilyen szép és haladó ország / nem biztosítja mindenkinek / a társadalmilag hasznos munkát” ;

„A hurok benned feszülnek”; „Mindenki egyetért velem / csak engem nem ért senki dnyal, Kocz Zsuzsával, megs megújulva. Most utoljára állt velük a színpadon. Húsz év után.

A nyolcvanas évek eleje: bizonytalan folytatás-kísérletek. Bizonytalan folytatás-kísérletek: Kis Virág új útra indul. Szintetizáló kísérletek: Szondi két apródja; Köműves Kelemen; Koncert; István, a király.

Most, befejezésül, nagyvonalú áttekintés a pályáról. Illúzióként először és utoljára, a koncert végén: „Európa csendes, újra csendes. / Elzúgtak forradalmi. / Szegény ró. Lecsendesült / S szabadságát nem vitta ki”; majd a Nemzeti dal.

Sohasem hazudtak. A pusztázás ma nem redlis alternatíva. Keresztülmentek. „A becsület ennél mégis többet ér” másoknál oly sikeres ideológiján is és — gyakran meg nem értéstől övezve — a való világ valós alternatíváiban gondolkodtak, ezt ábrázolták nagyon érzékenyen reagálva rájuk egyfajta művészi nyelven.

Dalaikban mindig egyszerre van jelen a szerelem és a politika, s talán valamiféle filozófia is. Legújabb meglepetés-lemezükön, a Jelenkoron is: „Az első volt a rácsoldalkozás / ámulattal nézted őt mint látomást / szivedből jött minden vallomás / tökéletesnek hitted őt mint anyni mást / Másodszor te választottad őt / tervezél harmóniát szép jövőt / érthető volt az elhatározás / hitted hogy rajtad áll a változás / Harmadszor már úgy fogadtad őt / mint a vén hajós a változó időt / mint ki végül sziklás partot ér / szelid révbe jutni már nem remél.”

Húsz év történéseiben, egy nemzedék világlátásában voltak jelen. És vannak jelen.

B. Kiss

Találkozás

Felszálltam a 72-esre és csendesen magamba roskadtam. Az elmúlt napok szürke egyhangúságára gondoltam, amikor... amikor megláttam ÖT. Ruhája egyszerű, talán kicsit kopott volt. Mintha hívott volna. Elkaptam a tekintetem, melegem lett. Utastársaimra pillantottam, vajon észrevették ÖT? Semmi sem történt, csak lassan elindult a busz. Feléje fordultam, ő ugyanúgy várakozóan hívott. Egy lépést tettem feléje, aztán megtorpantam. Megrettentem, hogy talán „foglalt”, talán már másé. Mintha biztatott volna, így egész közel mentem Hozzá. Még egyszer ránéztem, aztán hirtelen elhatározással az ölébe ültem. Körülnéztem, vajon utastársaim nem néznek rám furcsán. Az emberek azonban közömbösen bámultak ki az ablakon. Megnyugodtam és hagytam, hogy testemet és lelkemet átjárja ez a bizsergető érzés. Boldog voltam...

Másnap és azután hiába kerestem. Azóta se találkoztunk. Egyre jobban megerősödik bennem az a gondolat, hogy azon a távoli, gyönyörű napon csoda történt velem. Útve utaztam a 72-esen, csúcsidőben.

Mádl Vera

Felhívás

Az oktatók és dolgozók részére 2 napos kirándulást szervezünk DEBRECEN-NAGYVÁRAD útonállal.

A kirándulás időpontja: 1985. április 19-20 (péntek, szombat). Az utazás és a szállás költsége kb. 300.- Ft-köztépen. Kérjük az alapszervezeti kultúrfelelősöket és bizalmiakat a

mozgósításra (utazási lehetőséget 42 fő számára tudunk biztosítani, amennyiben nagyfokú az érdeklődés, lehetőség nyílik újabb turnus szervezésére).

Jelentkezési határidő: 1985. január 2.

(A határidő után leadott jelentkezéseket nem fogadjuk el!) Az ösztöndíjtól igényeket (név, tanszék) kérjük DEVENYI GYÖRGYENÉK (Politikai gazdaságtan tanszék) és LOVASZ ANDRÁSNAK (szb) leadni.

Új budapesti galéria

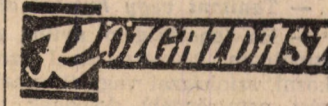
Új kiállítóterem nyílt november 16-án Budapest, a VII. kerület Akácia utca 32. sz. alatti házban. A HVDSZ Hollósy Simon Galéria, a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep anyagát, s már elhunyt nagy mesterek (Munkácsy, Csohány stb.) népi tárgyú képeit mutatja be folyamatosan.

Fecské András, az első kiállítás rendezője a következőket írja a bemutatott művek katalógusának bevezetőjében: „A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep tulajdonképpen műhely, méghozzá közös műhely. Mondhatnánk úgy is: mód arra, hogy közös akaratral, de többféle látásmóddal járjunk körül azt a művészetet, amely már kezdettől fogva közösségi jellegű volt, éppen úgy, mint a magyar parasztság közösségi létét szimbolizáló Hortobágy.”

A művésztelep székhelyére, Hajdúböszörménybe már 20 éve érkeznek magyar művészek mellett, szovjet, bolgár, cseh, lengyel, román, jugoszláv

és finn alkotók. Budapesti bemutatkozásuk jelentős kulturális eseménynek számít. A kiállítások szombat és vasárnap kivételével naponta 15-19 óráig tekinthetők meg.

— ri —

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem lapja

Feladós szerkesztő: FARKASINSZKYNE HALAY EDIT

Szerkesztőség: 1093 Budapest IX., Dimitrov tér 2. Telefon: 174-548

Kiadó: Hirlapkiadó Vállalat Budapest, VIII., Blaha Lujza tér 3.

Feladós kiadó: TILL IMRE vezérigazgató 84-6231. Szikra Lapnyomda, Budapest Feladós vezető: CSUNDES ZOLTAN vezérigazgató